

NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO
KONTROLĖS DEPARTAMENTAS

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo pirminės prevencijos vykdymas Lietuvoje

---

2013 m. apžvalga

Turinys

1. Sveikos gyvensenos formavimas (alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą mažinančios priemonės)	2
Aplinkos prevencijos strategijos	2
Aplinkos prevencijos strategijos, taikomos Lietuvoje, palankūs ir nepalankūs esamos situacijos veiksniai	3
Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių poreikio ir taikymo jaunimo tikslinėse grupėse galimybių tyrimas.....	4
2. Bendroji psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, sveikos gyvensenos ugdymo programos	6
2.1. Bendroji psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija ugdymo įstaigose	6
Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos vykdytos bendrosios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės	7
Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymo programų įgyvendinimas Lietuvos ugdymo įstaigose.....	8
Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programų įgyvendinimas Lietuvos ugdymo įstaigose.....	10
Bendrosios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės 14–29 m. jaunimui.....	12
2.2. Bendroji psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija bendruomenėje ir šeimoje	13
Tėvams skirtos mokymo programos	13
2012 m. Lietuvos savivaldybėse organizuoti mokymai apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją.....	15
Metodinės rekomendacijos „Psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos programų rengimas Lietuvos savivaldybėse“	19
3. Atrankinė ir tikslinė psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija	19
3.1. Atrankinė prevencija laisvalaikio praleidimo vietose	19
Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonės	20
3.2. Atrankinė ir tikslinė prevencija, skirta socialinės rizikos vaikams ir šeimoms	31
4. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės ir kampanijos, vykdytos pasitelkiant visuomenės informavimo priemones	33

1. Sveikos gyvensenos formavimas (alkoholio, tabako, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą mažinančios priemonės)

Aplinkos prevencijos strategijos

Aplinkos prevencijos strategijos yra nukreiptos į kultūrinę, socialinę, fizinę ir ekonominę aplinką, kurioje žmonės priima sprendimus dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo. Ši prevencijos strategija remiasi požiūriu, kad psichoaktyviosios medžiagos vartojamos ne tik dėl asmeninių ypatumų, bet ir dėl daugybės aplinkos veiksnių: bendruomenės požiūrio į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą (kas bendruomenei atrodo normalu, tikėtina ir priimtina), valstybėje galiojančių įstatymų, mokesčių ir baudų, reklamos ir psichoaktyviųjų medžiagų prieinamumo.

Nors aplinkos prevencijos strategija pagrįstos priemonės ne visuomet būna patrauklios visuomenei (pavyzdžiui, prekybos kontrolė, amžiaus apribojimai, rūkymo vietų apribojimai), jų svarba abejoti nereikėtų. Aplinkos prevencijos priemonės skiriasi priklausomai nuo lygmens, kuriame jos įgyvendinamos: valstybės, mokyklos, bendruomenės ar šeimos.

Nemaža dalis aplinkos prevencijos strategijų yra įgyvendinamos **valstybės (makro) ar net platesniame lygmenyje**, pavyzdžiui, Europos Sąjungos. Tai papildomas alkoholio ir tabako gaminių apmokestinimas, prekybos ir reklamos apribojimai, draudimai rūkyti darbo vietose, esančiose uždaroje patalpose, amžiaus, kurio sulaukusiam asmeniui galima parduoti alkoholio ar tabako, apribojimai.

Aplinkos prevencija **mokykloje** yra vykdoma per mokyklos politiką. Šiame lygmenyje įgyvendinamoms aplinkos prevencijos priemonėms galima priskirti apribojimus psichoaktyviųjų medžiagų vartojimui mokykloje, kovos prieš psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir platinimą mokyklos teritorijoje būdus, saugios ir moksleivių sveikatą puoselėjančios mokyklos aplinkos kūrimą.

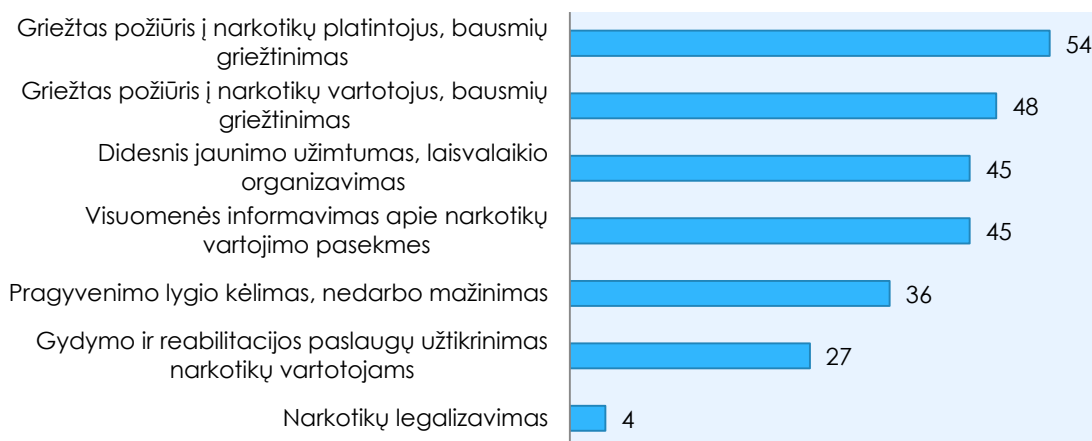
Savivaldybės, bendruomenės lygmens aplinkos prevencija pasižymi didele priemonių įvairove: susitikimai, mažmeninės prekybos psichoaktyviosiomis medžiagomis ar prekybos renginių metu licencijavimas, savivaldybės darbo grupės, kuriose dalyvauja ir pramogų verslo ar nevyriausybinų organizacijų atstovai, iniciatyvi ir į bendradarbiavimą nukreipta savivaldybės politika. Savivaldybės lygmenyje gali būti reguliuojama prekyba psichoaktyviosiomis medžiagomis laisvalaikio praleidimo vietose, nealkoholinių gėrimų kainos ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas viešose vietose, organizuojami viešojo transporto patikrinimai.

Šeimos lygmenyje galima būtų išskirti tokias aplinkos prevencijos priemones kaip šeimos kontroliuojamą alkoholio vartojimo pradžią ar vaikams skiriamų kišenpinigių apribojimus (*Informacijos šaltinis: Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras, <http://www.emcdda.europa.eu/themes/prevention/environmental-strategies>*).

2012 m. Narkotikų tabako ir alkoholio kontrolės departamento užsakymu viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Spinter tyrimai“ atliko **suaugusių Lietuvos gyventojų požiūrio į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą tyrimą**. Iš viso apklausti 1008 18-74 metų amžiaus nuolatiniai Lietuvos gyventojai. Tyrimas atskleidė, kad efektyviausioms narkotikų vartojimo problemos sprendimo priemonėms dauguma dalyvių priskiria aplinkos prevencijos priemones. Daugiau nei pusės (54 proc.) apklaustųjų nuomone, viena efektyviausių veiklų, sprendžiant narkotikų vartojimo problemą šalyje, yra griežtas požiūris į narkotikų platintojus, bausmių griežtinimas. 48 proc. nurodė griežtą požiūrį į narkotikų vartotojus, bausmių jiems griežtinimą (*žr. 1 pav.*). 18-29 m. amžiaus jaunimas veiksmingiausioms narkotikų vartojimo problemos sprendimo priemonėms taip pat dažniausiai priskyrė tokias aplinkos prevencijos strategijas kaip griežtesnis požiūris ir bausmės narkotikų platintojams (54 proc.) ir vartotojams (43,3 proc.).

1 pav. Efektyviausios narkotikų vartojimo problemos sprendimo priemonės (galimi 3 atsakymo variantai) (%) N=1008

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Aplinkos prevencijos strategijos, taikomos Lietuvoje, palankūs ir nepalankūs esamos situacijos veiksniai

Lietuvoje alkoholio ir tabako kontrolės politika pradėta vykdyti priėmus Alkoholio kontrolės įstatymą ir Tabako kontrolės įstatymą, Valstybės alkoholio kontrolės programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. vasario 25 d. nutarimu Nr. 212 (Žin., 1999, Nr. 21–603), Valstybės tabako kontrolės programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 30 d. nutarimu Nr. 954 (Žin., 1998, Nr. 69–2010), taip pat Blaivybės metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 19 (Žin., 2008, Nr. 8–277). Šiose programose numatyti tikslai pagrįsti Lietuvos sveikatos programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. liepos 2 d. nutarimu Nr. VIII–833 (Žin., 1998, Nr. 64–1842), tikslais – iki 2010 metų alkoholio vartojimą sumažinti 25 procentais, rūkymo paplitimą – 10 procentų.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, alkoholinių gėrimų (tik legalių) suvartojimas nuo 1999 metų nuolat didėjęs 2008 metais stabilizavosi, o 2009 metais netgi sumažėjo, tačiau 2010 metais vėl pradėjęs didėti suvartojimas 2011 metais dar labiau paspartėjo, o per 2011 metus ir taip didelis alkoholio suvartojimas išaugo net 9,2 procento: 2000 metais vienam Lietuvos gyventojui teko 7,8 litro absoliutaus (100 procentų) alkoholio, 2008 metais – po 11,8 litro, 2009 metais – 11,1 litro, 2010 metais – 11,6 litro, 2011 metais – 12,7, o 2012 metais – 13,0. Lietuvos statistikos departamento skaičiavimais, 2010 metais mažmeninės prekybos ir maitinimo įmonėse vienam gyventojui parduota vidutiniškai 39 pakeliai cigarečių, o vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui – 46 pakeliai, tai atitinkamai 23 ir 28 pakeliais mažiau nei 2008 metais. Lietuvos statistikos departamento išankstiniais skaičiavimais, 2012 metais mažmeninės prekybos ir maitinimo įmonėse vienam gyventojui parduoti vidutiniškai 45 pakeliai cigarečių, o vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui – 53 pakeliai, tai atitinkamai po 1 pakelį daugiau nei 2011 metais.

Tabako gaminių mažmeninės kainos 2008 metais, palyginti su 2007 metais, padidėjo 21,6 procento, 2009 metais, palyginti su 2008 metais, – 26,1 procento. 2009 metais cigarečių kainų didėjimą lėmė du kartus didinti akcizo (nuo kovo 1 d. ir rugsėjo 1 d.) ir pridėtinės vertės mokesčio (nuo sausio 1 d. ir rugsėjo 1 d.) tarifai. Tabako gaminių mažmeninės kainos 2010 metais, palyginti su 2009 metais, padidėjo 26,5 procento, o 2011 metais, palyginti su 2010 metais – 3,1 procento, o 2012 m., palyginti su 2011 m., padidėjo 4,7 procento. Daugiausia (5,4 proc.) pabrango ketvirtajam (pigiausiųjų) segmentui pagal kainų lygį priklausančios cigaretės su filtru. Cigarečių kainų didėjimą lėmė nuo 2012 m. kovo 1 d. pradėtas taikyti didesnis akcizo tarifas.

2013 m. sausio 1 d. įsigaliojo Alkoholio kontrolės įstatymo draudimas pilstyti alų ir kitus fermentuotus gėrimus į didesnę nei 1 l tarą, vėliau Lietuvos Respublikos Seime priimtas Alkoholio kontrolės įstatymo projektas, kuris įsigaliojo nuo 2013 m. gegužės 7 d. Šis įstatymo pakeitimas nustatė mažmeninės prekybos vietose draudimą parduoti sidrą, alaus mišinius su nealkoholiniais gėrimais, alaus ir alkoholinių kokteilių grupėms priklausančius alkoholinius gėrimus, išpilstytus į didesnę negu vieno litro tarą, išskyrus išpilstytus į stiklinę, keraminę, medinę ar metalinę tarą, draudimą parduoti sidrą, alaus mišinius su nealkoholiniais gėrimais, alaus ir alkoholinių kokteilių grupėms priklausančius alkoholinius gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra didesnė kaip 7,5 procento, išpilstytus į didesnes nei 0,5 litro pakuotes, išskyrus išpilstytus į stiklinę, keraminę, medinę ar metalinę

tarą. Tuo pačiu, šis įstatymas nuo 2013 m. spalio 26 d. nustatė tokius prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos apribojimus: mažmeninės prekybos vietose draudimą parduoti alaus, fermentuotų gėrimų, alkoholinių kokteilių grupėms priklausančius alkoholinius gėrimus, išpilstytus į didesnę negu vieno litro tarą, išskyrus išpilstytus į stiklinę, keraminę, medinę ar metalinę tarą bei draudimą parduoti alaus, fermentuotų gėrimų, alkoholinių kokteilių grupėms priklausančius alkoholinius gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra didesnė kaip 7,5 procento, išpilstytus į didesnes nei 0,5 litro pakuotes, išskyrus išpilstytus į stiklinę, keraminę, medinę ar metalinę tarą.

Nepalankūs esamos situacijos veiksniai:

Alkoholinių gėrimų ir alkoholinių kokteilių gamybos padidėjimą galime įvardinti kaip nepalankų esamos situacijos veiksnį. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, spiritinių alkoholinių gėrimų ir alkoholinių kokteilių gamyba, perskaičiavus į absoliutų (100 procentų) alkoholį, šalyje 2012 metais, palyginti su 2011 metais, padidėjo 0,1 procento, vyno gamyba padidėjo – 5,8 procento. Taip pat didėjo fermentuotų gėrimų gamyba – 2012 metais – 5,5 mln. dekalitų, 2010 metais – 4,9 mln. dekalitų (12,2 procento daugiau negu 2010 metais).

Alkoholinių gėrimų ir alkoholinių kokteilių prekybos padidėjimas: 2012 m. buvo pagaminta 0,9 mln. dekalitų spiritinių alkoholinių gėrimų, perskaičiuotų į absoliutų (100 proc.) alkoholį. Palyginti su 2011 m., jų gamyba padidėjo 0,1 procento. 2012 m. augo fermentuotų gėrimų gamyba, kuri sudarė 5,5 mln. dekalitų – tai 11,6 procento daugiau nei 2011 m. Išaugo neputojančių (31,9 proc.) ir putojančių (26,6 proc.) fermentuotų gėrimų, vaisių-uogų vyno (0,9 proc.) gamyba, bet 1 procentu sumažėjo sidro gamyba. Vynuogių vyno ir vermuto 2012 m. pagaminta 0,6 mln. dekalitų, arba 5,8 procento daugiau nei 2011 m. Daugiausia pagaminta alaus – 28,4 mln. dekalitų, tačiau jo gamyba per metus sumažėjo 6,9 procento. Sparčiai augo visų rūšių alkoholinių gėrimų importas, ypač spiritinių ir fermentuotų gėrimų – po 23 procentus.

Alkoholinių gėrimų kainų sumažėjimas. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, alkoholinių gėrimų mažmeninės kainos 2012 m., palyginti su 2011 m. padidėjo 2,4 procento. Pabrango importinė degtinė – 13,5 procento, alus – 5,7, trauktinės – 2,2, stalo vynas – 1,5 procento, tačiau atpigo viskis – 4,5 procento, likeris – 2,9, Lietuvoje gaminama degtinė – 1,4 procento.

Nuolat daugėja ūkio subjektų, kurie verčiasi mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento 2012 m. liepos 1 d. duomenimis, galiojo apie 19 446 savivaldybių išduotų licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais bei 17 216 savivaldybių išduotų licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais. Dėl to alkoholiniai gėrimai ir tabako gaminiai lengviau prieinami.

Labai svarbu nepamiršti tokių nepalankių esamos situacijos veiksnių kaip išorinė alkoholio reklama bei reklama visuomenės informavimo priemonėse, pavyzdžiui, internete. Alkoholio įsigijimą ir vartojimą taip pat skatina ir labai aktyvūs, kartais net agresyvūs alkoholio pramonės veiksmi: įvairios akcijos, nuolaidos bei rinkodaros kampanijos.

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių poreikio ir taikymo jaunimo tikslinėse grupėse galimybių tyrimas

Siekiant užtikrinti vykdomos prevencijos veiksmingumą, pirmiausia reikėtų išsiaiškinti prevencijos poreikį ir geriau susipažinti su tiksline grupe. Poreikių įvertinimas leidžia numatyti galimus prevencijos tikslus, suteikia daug svarbios informacijos apie tai, kaip šių tikslų reikėtų siekti, leidžia pagrįsti planuojamų taikyti prevencijos priemonių būtinumą ir užtikrina, kad jos bus nukreiptos į tikslinę grupę ir atitiks jos poreikius¹.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento užsakymu Viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Spinter tyrimai“ 2012 metų rugpjūčio mėn. atliko suaugusių Lietuvos gyventojų požiūrio į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą tyrimą. Siekiant išsiaiškinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių poreikį ir taikymo jaunimo tikslinėse grupėse galimybes buvo atskirai įvertinti ir išanalizuoti 18-29 m. amžiaus (vidurkis – 24,07 m.) tyrimo dalyvių atsakymai. Į apklausos klausimus atsakė 224 18-29 m. amžiaus asmenys: 122 (54,5 proc.) vaikinai ir 102 (45,5 proc.) merginos. 18-25 m. amžiaus jaunimo grupėje 57 asmenys studijavo arba mokėsi mokykloje.

Jaunimo nuomone, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės tiksliausia taikyti moksleiviams, studentams, eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems psichoaktyviąsias medžiagas asmenims, o mažiausiai tikslinga – ikimokyklinio amžiaus vaikams (žr. 1 lentelę). Per paskutinius 12 mėnesių vartojusių kokį nors narkotiką asmenų nuomone, psichoaktyviųjų

¹ European drug prevention quality standards: A manual for prevention professionals. EMCDDA, Lisbon, December 2011.

medžiagų vartojimo prevenciją vykdyti socialinės rizikos grupėms yra tiksliau, nei tuo pačiu laikotarpiu narkotikų nevartojusių tyrimo dalyvių nuomone ($p < 0,05$).

1 lentelė. Narkotikų, tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos priemonių taikymo tikslumas skirtingoms tikslinėms grupėms (1 – visiškai netikslinga; 5 – labai tikslinga)

Asmenų grupės	Vidurkis	Std. nuokrypis
Moksleiviams	4,24	0,90
Studentams	4,06	1,00
Eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems psichoaktyviausias medžiagas	3,83	1,19
Socialinės rizikos grupėms	3,79	1,18
Naktinių klubų lankytojams	3,73	1,21
Suaugusiems	3,53	1,14
Tam tikrų profesijų atstovams (pvz.: vairuotojams, policininkams, pedagogams ir pan.)	3,46	1,17
Ikimokyklinio amžiaus vaikams	3,04	1,29

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Daugiau nei pusė tyrimo dalyvių (18-29 m.) mano, kad jų amžiaus asmenims svarbu ar labai svarbu vykdyti visų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją. Rezultatai rodo, kad daugiau dėmesio reikėtų skirti jaunimo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijai (žr. 2 lentelę). Vaikinams ir vyresniems tyrimo dalyviams (26-29 m.) svarbiau vykdyti kanapių vartojimo prevenciją, o jaunesniems (18-25 m.) – narkotikų (išskyrus kanapes) vartojimo prevenciją.

2 lentelė. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos vykdymo svarba (1 – visiškai nesvarbu; 5 – labai svarbu)

Prevencijos skirstymas pagal psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą	Vidurkis	Std. nuokrypis
Narkotinių ir psichotropinių medžiagų (išskyrus kanapes) vartojimo prevencija	3,79	1,23
Kanapių vartojimo prevencija	3,76	1,21
Alkoholio vartojimo prevencija	3,59	1,23
Tabako rūkymo prevencija	3,52	1,22

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Jaunimo nuomone, veiksmingiausios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės jų amžiaus asmenims yra užimtumo didinimas, laisvalaikio organizavimas, baismės ir testavimas dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, prevencija mokymosi vietose ir gyvenimo įgūdžių ugdymas. Mažiausiai veiksmingos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės jaunimo tikslinei grupei yra konkursai, akcijos ir socialinės informacinės kampanijos (žr. 3 lentelę). Vyresni tyrimo dalyviai (26-29 m.) socialines informacines kampanijas, paskaitas, seminarus ir prevenciją mokymosi vietose laiko veiksmingesnėmis prevencijos priemonėmis nei jaunesni tyrimo dalyviai (18-25 m.) ($p < 0,05$). 18-25 m. amžiaus studentai ir moksleiviai konkursus, akcijas, paskaitas, seminarus, gyvenimo įgūdžių ugdymą, užimtumo didinimą, laisvalaikio organizavimą, prevenciją mokymosi, darbo vietose ir prevencijos taikymą visiems šeimos nariams laiko veiksmingesnėmis priemonėmis nei nestudijuojantys, nesimokantys jų bendraamžiai ($p < 0,05$).

3 lentelė. Narkotikų, tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos priemonių veiksmingumas (1- visiškai neveiksminga; 5 – labai veiksminga)

Priemonės	Vidurkis	Std. nuokrypis
Užimtumo didinimas, laisvalaikio organizavimas	3,75	1,093
Baismės už veiksmus, susijusius su neteisėtu disponavimu narkotikais, tabaku gaminiais ir alkoholio produktais	3,48	1,075
Prevencija mokymosi vietose	3,39	1,176
Testavimas dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo	3,34	1,200

Gyvenimo įgūdžių ugdymas	3,30	1,065
Prevencija darbo vietose	3,16	1,195
Paskaitos, seminarai	3,14	1,098
Prevencijos priemonių taikymas visiems šeimos nariams	3,14	1,093
Sveiko gyvenimo būdo skatinimas	3,13	1,115
Socialinės informacinės kampanijos	3,01	1,099
Konkursai, akcijos	2,92	1,112

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją jaunimui tikslingiausia vykdyti sveikatos priežiūros įstaigose, mokymosi vietose, internete ir kitose visuomenės informavimo vietose (pvz.: televizijoje, laikraščiuose), o mažiausiai tikslingos yra viešos vietos (pvz.: viešasis transportas, aikštės) (žr. 4 lentelę). Studijuojantis ar besimokantis 18-25 m. jaunimas mokymosi vietas, viešas vietas ir pasilinksminimo, laisvalaikio praleidimo vietas (pvz.: klubus, kavines, masinius renginius) laiko tikslingesnėmis vietomis prevencijai vykdyti nei nestudijuojantys ir nesimokantys jų bendraamžiai ($p < 0,05$). Per paskutinius 12 mėnesių vartoję kokį nors narkotiką jauni asmenys internetą laikė tikslingesne vieta psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai vykdyti nei tyrimo dalyviai, kurie tuo pačiu laikotarpiu nevartojo jokių narkotikų ($p < 0,05$).

4 lentelė. Tikslingiausios narkotikų, tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos vykdymo vietos (1 – visiškai netikslinga; 5 – labai tikslinga)

Vietos	Vidurkis	Std. nuokrypis
Sveikatos priežiūros įstaigose	3,60	1,142
Kitose visuomenės informavimo priemonėse (pvz.: televizijoje, laikraščiuose ir pan.)	3,57	1,071
Mokymosi vietose	3,54	1,186
Internetė	3,52	1,189
Pasilinksminimo, laisvalaikio praleidimo vietose (pvz.: klubuose, kavinėse, masiniuose renginiuose)	3,43	1,292
Darbo vietose	3,41	1,113
Viešose vietose (pvz.: viešajame transporte, aikštėse)	3,32	1,184

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

2. Bendroji psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, sveikos gyvensenos ugdymo programos

2.1. Bendroji psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija ugdymo įstaigose

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija paprastai vykdoma siekiant sumažinti šių medžiagų vartojimą tarp jaunimo, atidėti vartojimo pradžią, paskatinti nevartoti ar atsisakyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir sumažinti neigiamas vartojimo pasekmes (sveikatai, socialiniam gyvenimui, ekonomikai). Prevencija taip pat siekiama sumažinti rizikos veiksnius, kurie skatina psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, ir sustiprinti apsauginius veiksnius, kurių dėka atsisakoma vartoti šias medžiagas².

Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2012 metais švietimo įstaigos kaip aktualius socialinės rizikos veiksnius tarp mokinių išskyrė teisės pažeidimus, tabako vartojimą, tėvų ir kitų šeimos narių nedarbą, patyčias ir smurtą (žr. 5 lentelę). 2012 m. 80,78 proc. įstaigų mokinių tabako vartojimą įvardijo kaip aktualų ar labai aktualų socialinės rizikos veiksnį. Tabako vartojimas ir 2011 m. bei 2010 m. buvo įvardytas kaip labai aktuali problema. Daugiau nei pusė švietimo įstaigų alkoholio vartojimą laiko aktualiu socialinės rizikos veiksniumi, bet lyginant su 2011 m. duomenimis jo aktualumas sumažėjo. 2010 m. 7,68 proc. įstaigų nurodė, kad 30 ir daugiau procentų mokyklos mokinių vartojo alkoholį, 2011 m. šią problemą kaip labai aktualią įvardijo dvigubai daugiau įstaigų – 16,83 proc., o 2012 m. šis skaičius sumažėjo iki 12,03 proc. Lyginant su ankstesniais metais, 2012 m. padidėjo skaičius įstaigų, kurios narkotikų ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimą įvardijo kaip labai

² McGrath Y., Sumnall H., Edmonds K., McVeigh J., Bellis M. Review of grey literature on drug prevention among young people. National Institute for Health and Clinical Excellence, 2006.

aktualų tarp mokinių socialinės rizikos veiksnių. 2010 m. tik 1,34 proc. įstaigų nurodė, kad 30 ir daugiau procentų mokyklos mokinių vartojo narkotines ir kitas psichiką veikiančias medžiagas, 2011 m. tokį skaičių nurodžiusių įstaigų buvo 7,07 proc., o 2012 m. – 8,12 proc.

5 lentelė. Socialinių rizikos veiksnių aktualumas švietimo įstaigose

Kiek žemiau nurodyti socialinės rizikos veiksniai mokinių tarpe aktualūs Jūsų savivaldybėje?				
Socialinės rizikos veiksniai		Savivaldybės švietimo įstaigų atsakymų skaičius		
		Labai aktualu¹	Aktualu²	Neaktualu³
1	Tabako vartojimas	299	567	206
2	Alkoholio vartojimas	127	580	349
3	Narkotikų ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas	85	181	781
4	Patyčios ir smurtas	231	676	173
5	ŽIV/AIDS rizika*	44	20	999
6	Vaikų savižudybių rizika**	2	146	830
7	Teisės pažeidimai***	827	459	488
8	Prekyba žmonėmis****	3	33	960
9	Mokyklos nelankymas	163	527	374
10	Skurdas šeimoje	147	592	243
11	Azartiniai lošimai	11	133	827
12	Vertimasis kontrabanda	2	36	950
13	Priklausomybė nuo kompiuterio	171	461	405
14	Diskriminacijos apraiškos (dėl rasės, kilmės, tautybės, amžiaus, kalbos, lyties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų)	66	108	862
15	Diskriminacijos apraiškos (dėl negalios ir socialinės padėties)	67	244	727
16	Valkatavimas ir elgetavimas	6	101	856
17	Emigracija ir imigracija	102	437	508
18	Imigracija	5	140	850
19	Tėvų ir kitų šeimos narių nedarbas	284	617	131
20	Kita	1	3	47

PASTABOS:

¹ 30 ir daugiau procentų mokinių mokykloje, kuriems būdingas rizikos veiksnys

² Iki 10 procentų mokinių mokykloje, kuriems būdingas rizikos veiksnys

³ Nė vieno mokinio mokykloje, kuriems būdingas rizikos veiksnys

* Užsikrėtę ŽIV/sergantys AIDS mokiniai ar mokiniai, kurių šeimos nariai užsikrėtę ŽIV/serga AIDS

** Nusizudę mokiniai ar mokiniai, kurie periodiškai galvoja apie savižudybę, ketina arba bando nusižudyti

*** Mokiniai, padarę administracinės teisės pažeidimus ar baudžiamuosius nusikaltimus

**** Mokiniai ar jų šeimos nariai, tapę prekybos žmonėmis aukomis

(Informacijos šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija)

Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos vykdytos bendrosios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės

Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2012 metais buvo vykdytos tiek bendrosios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės (žr. 6 lentelę), tiek atrankinės ir tikslinės prevencijos priemonės (žr. 3 skyrių „Atrankinė ir tikslinė psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija“).

Pažymėtina, kad teritorinių policijos įstaigų ir jų struktūrinių padalinių pareigūnai vykdė jaunimui ir jų tėvams skirtą švietėjišką veiklą – organizavo ekskursijas į policijos komisariatus, skaitė paskaitas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos temomis, organizavo vasaros stovyklas,

susitikimus ir diskusijas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos temomis, vaikus ir jų tėvus supažindino su teisine atsakomybe dėl disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis.

6 lentelė. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos vykdytų priemonių, kuriomis siekiama mažinti psichoaktyviųjų medžiagų paklausą, 2012 m. duomenys

Eil. Nr.	Preveninės priemonės pavadinimas	Priemonės tikslas	Priemonės rezultatai	Finansavimo šaltinis
1	Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių respublikinis teisinių žinių konkursas „Temidė“	Ugdyti mokinių teisinį sąmoningumą, supratimą apie teisinę sistemą; Vykdyti ankstyvąją teisės pažeidimų, psichiką veikiančių medžiagų vartojimo, smurto prevenciją; propaguoti sveikos gyvensenos principus	Konkurse dalyvavo 47 mokinių komandos iš 10 šalies apskričių	Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, 20 000 Lt
2	Jaunųjų policijos rėmėjų ir jaunųjų šaulių vasaros poilsio stovykla	Vykdyti nepilnamečių teisės pažeidimų ir žalingų įpročių prevenciją, organizuoti vaikų užimtumą	Stovyklavo 180 vaikų iš 10 šalies apskričių	Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, 10 000 Lt; Lietuvos šaulių sąjunga, 17 000 Lt

(Informacijos šaltinis: Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos)

Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymo programų įgyvendinimas Lietuvos ugdymo įstaigose

Mokyklose vykdomos prevencijos programos gali suteikti vaikams žinių apie psichoaktyviųjų medžiagų poveikį ir vartojimo pasekmes, formuoti neigiamą požiūrį į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, stiprinti pasitikėjimą savimi, padėti geriau save suprasti, sumažinti rizikos veiksnius, skatinti užsiimti kitomis veiklomis ir turiningai leisti laisvalaikį, ugdyti atsisakymo vartoti psichoaktyvias medžiagas įgūdžius ir socialinius gyvenimo įgūdžius (*Informacijos šaltinis: Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras*).

Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2012 m. Lietuvos mokyklose populiariausios išliko tos pačios penkios vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymo programos kaip 2011 bei 2010 metais (žr. 7 lentelę):

1. „Sveikos gyvensenos ugdymas“ – gyvenimo įgūdžių ugdymo programa 1–8 klasių mokiniams;
2. „Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa“ (pradinės klasės). L. Bulotaitė, V. Gudžinskienė, O. Rugevičienė. 2004 m.;
3. „Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa“ (V–VIII klasės). L. Bulotaitė, V. Gudžinskienė, A. Davidavičienė. 2005 m.;
4. „Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa“ (IX–XIII klasės). L. Bulotaitė, V. Gudžinskienė, I. Pilkauskienė. 2005 m.;
5. „Žipio draugai“ – ankstyvosios prevencijos ir socialinio emocinio ugdymo programa 5–7 metų vaikams.

Gyvenimo įgūdžių ugdymo programos Lietuvos mokyklose tampa vis populiareesnės. Lyginant programų, skirtų vaikų gyvenimo įgūdžiams ugdyti Lietuvos mokyklose, vykdymo 2010-2012 metais rezultatus, pastebima, kad 2012 m. sumažėjo tik vienos gyvenimo įgūdžių ugdymo programos populiarumas („Žipio draugai“), nepakitęs liko 5-8 klasių moksleiviams skirtos programos „Gyvenimo įgūdžių ugdymas“ populiarumas, o visų kitų programų populiarumas didėjo. Nors dviejų minėtų programų populiarumas nuo 2011 m. nedidėjo, bet jas 2012 m. vykdė didesnis skaičius Lietuvos mokyklų nei 2010 m.

7 lentelė. Programų, skirtų vaikų gyvenimo įgūdžiams ugdyti Lietuvos mokyklose, vykdymas 2010-2012 m.

Eil. Nr.	Programos pavadinimas	Programą vykdančių mokyklų skaičius		
		2010 m.	2011 m.	2012 m.
1	„Sveikos gyvensenos ugdymas“ – gyvenimo įgūdžių ugdymo programa 1–8 klasių mokiniams	610	554	564
2	„Gyvenimo įgūdžių ugdymas“ (pradinės klasės). L. Bulotaitė, V. Gudžinskienė, O. Rugevičienė. 2004 m.	392	479	483
3	„Gyvenimo įgūdžių ugdymas“ (V–VIII klasės). L. Bulotaitė, V. Gudžinskienė, A. Davidavičienė. 2005 m.	367	428	428
4	„Gyvenimo įgūdžių ugdymas“ (IX–X klasės). L. Bulotaitė, V. Gudžinskienė, I. Pilkauskienė. 2005 m.	268	329	365
5	„Žipio draugai“ – ankstyvosios prevencijos ir socialinio emocinio ugdymo programa 5–7 metų vaikams	281	320	312
6	„Antrasis žingsnis“ („Second step“) – socialinių emocinių įgūdžių ugdymo programa 1–4 klasės mokiniams	181	225	236
7	„Tiltai“ – paauglių socialinių įgūdžių ugdymo programa. N. Strulienė, 2007 m.	178	189	204
8	Socialinių įgūdžių vadovas. Pradinių klasių moksleivių įgūdžiams lavinti. S. Kemerienė, R. Mazūrienė, A. Petronis ir kt.		139	146
9	„Iveikiame kartu“ – į vaiko ir šeimos socialinių įgūdžių ugdymą orientuota ankstyvosios prevencijos programa 7–9 metų vaikams	91	121	161
10	Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas, skirtas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai ugdymo įstaigose įgyvendinti. NKD, 2010 m.		96	110
11	„Paauglystės kryžkelės“ – <i>Lions Quest</i> gyvenimo įgūdžių ugdymo programa 5–8 klasių mokiniams	66	84	86
12	„Gera pradžia“ („Step by step“) – į vaiką bei šeimą orientuota metodika 1-4 klasės mokinių ugdymui			62
13	Programa „Big Brothers Big Sisters“ (Didysis brolis, didžioji sesuo)			12
13	SEAL Didžiosios Britanijos socialinio emocinio mokymosi programa			7

(Informacijos šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija)

Vaikų ir jaunuolių asmeninių ir socialinių įgūdžių ugdymo programos **„Gyvenimo įgūdžių ugdymas“** tikslas yra parengti vaikus ir jaunuolius gyvenimui už mokyklos ribų ir suaugusiųjų gyvenimui greitai besikeičiančioje visuomenėje. Programa siekiama parengti ne kuo daugiau žinančius, o savimi pasitikinčius, komunikabilius, gyvenimo sunkumus įveikti gebančius jaunuolius. Todėl šioje programoje pabrėžiamas ne vien žinių suteikimas, išmokymas, bet pagarba ir dėmesys asmeniui, jo poreikiams, problemoms, gebėjimų ir galimybių atskleidimas. Ši gyvenimo įgūdžių ugdymo programa buvo parengta remiantis TACADE medžiaga „Gyvenimo įgūdžiai“ (*Skills for life. A whole School Approach to Personal and Social Development. LIONS/TACADE*), teorinėmis žiniomis ir praktiniais įgūdžiais, įgytais Pasaulio sveikatos organizacijos Europos regiono biuro Baltijos šalims organizuotuose seminaruose. Programa suskirstyta į kelias dalis, kurios skirtos: ikimokyklinio amžiaus vaikams, pradinių klasių mokiniams (1–4 klasės), viduriniojo amžiaus mokiniams (5–8 klasės) ir vyresniojo amžiaus mokiniams (9–10 klasės) (*SPPC; Bulotaitė L., Gudžinskienė V. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. Vilnius, 2004*). Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2012 m. šios programos populiarumas išaugo: pradinių klasių moksleiviams skirtą programą „Gyvenimo įgūdžių ugdymas“ 2012 m. vykdė 483 mokyklos (2011 m. – 479 mokyklos, 2010 m. – 392 mokyklos), viduriniojo amžiaus mokiniams (5–8 klasės) – 428 mokyklos (2011 m. – 428 mokyklos, 2010 m. – 367 mokyklos), o vyresniojo amžiaus mokiniams (9–10 klasės) – 365 mokyklos (2011 m. – 329 mokyklos, 2010 m. – 268 mokyklos).

Tarptautinė programa **„Žipio draugai“**, skirta 5–7 metų amžiaus vaikams, Lietuvoje vykdoma jau nuo 2000 metų ikimokyklinių įstaigų, darželių ir mokyklų ir bendrojo lavinimo mokyklų

ikimokyklinėse bei priešmokyklinėse grupėse ir pirmosiose klasėse. Programa „Zipio draugai“ taip pat padeda mokytojams tobulinti darbe reikalingas socialinę, socioeducacinę bei mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencijas. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2012 m. programą „Zipio draugai“ vykdė 312 mokyklų (2011 m. – 320 mokyklų, 2010 m. – 281 mokykla). 2012 m. gegužės mėn. pagal programą parengti dirbti 182 pedagogai iš Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio ir Vilniaus mokyklų. 2012 m. rugsėjo mėnesį pradėti rengti nauji pedagogai - įvyko įvadiniai mokymai pedagogams, rengiamiems dirbti pagal programą „Zipio draugai“, kuriuose dalyvavo 200 pedagogų iš Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių ir Vilniaus. Bendra mokymų programos trukmė - 28 val. Mokymai tęsiami metodiniuose konsultaciniuose seminaruose 2012-2013 m. Visi pedagogai, įgyvendinantys programą „Zipio draugai“, aprūpinami medžiaga darbui su vaikais ir jų tėvais: rekomendacijų lankstukais tėvams, informaciniais lankstukais apie programą, pratybų knygelėmis. Programos „Zipio draugai“ mokymus veda ir šios programos įgyvendinimą Lietuvoje koordinuoja VšĮ „Vaiko labui“.

Pradinių klasių mokinių socialiniams ir emociniams įgūdžiams ugdyti ir stiprinti skirtą programą „**Antrasis žingsnis**“ 2012 m. vykdė 236 mokyklos (2011 m. – 225 mokyklos, 2010 m. – 181 mokykla). Šios programos esmė – mažinti vaikų agresyvų elgesį, atsispirti impulsyviam elgesiui, išspręsti konfliktus, problemas ir suprasti savo elgesio pasekmes. 2012 m. parengta 216 pradinių klasių mokytojų vykdyti programą savo klasėse. Įgyvendinant šią programą visoje šalyje taip pat teikiamos konsultacijos pagal programą dirbantiems mokytojams klasių valandėlių vedimo, sudėtingų atvejų sprendimo ir kitais programos įgyvendinimo klausimais. 2012 m. šiose konsultacijose dalyvavo 660 mokytojų. Programos „Antrasis žingsnis“ mokymus veda ir šios programos įgyvendinimą Lietuvoje koordinuoja VšĮ „Paramos vaikams centras“.

Socialinių įgūdžių ugdymo programą „**Tiltai**“ 2012 m. vykdė 204 mokyklos (2011 m. – 189 mokyklos, 2010 m. – 178 mokyklos). Pagrindiniai programos „Tiltai“ tikslai yra turinčių elgesio sunkumų, nusikalsti linkusių paauglių socializacija, psichologinio atsparumo stiprinimas, jų prosocialių vertybių ir nuostatų diegimas.

7–9 metų amžiaus vaikų emociniams sunkumams įveikti ir socialiniams gebėjimams ugdyti skirtą ankstyvosios prevencijos programą „**Įveikiame kartu**“ 2012 m. vykdė 161 mokykla (2011 m. – 121 mokykla, 2010 m. – 91 mokykla). Programos „Įveikiame kartu“ tikslas – ugdant pozityvius vaikų bendravimo ir problemų sprendimo gebėjimus, užkirsti kelią priklausomybei nuo alkoholio ir narkotinių medžiagų ir gerinti bendrą emocinę vaiko savijautą. Dalyvaudami programoje vaikai mokosi susivokti savo jausmuose, neužsisklęsti savyje, įžvelgti sunkius jausmus sukėlusias priežastis, savarankiškai rasti išeitis kebliose situacijose ir vis daugiau problemų gebėti įveikti savo jėgomis.

„Lions Quest“ gyvenimo įgūdžių ugdymo programa „**Paauglystės kryžkelės**“ 5–8 klasių mokiniams 2012 m. buvo sėkmingai diegiama 86 mokyklose (2011 m. – 84 mokyklose, 2010 m. – 66 mokyklose). 2012 m. rugpjūčio-gruodžio mėn. organizuota 11 trijų dienų seminarų, skirtų mokyti pedagogus diegti šią programą mokykloje. Juose dalyvavo 287 pedagogai. Mokytojai, diegiantys LIONS QUEST programą „Paauglystės kryžkelės“, aprūpinami metodinės medžiagos komplektais (vieną komplektą sudaro 16 skirtingų leidinių) bei pratybų sąsiuviniais darbui su vaikais. „Lions Quest“ programos „Paauglystės kryžkelės“ mokymus veda ir programos įgyvendinimą Lietuvoje koordinuoja VšĮ „Lions Quest Lietuva“.

2012 metais Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas tęsė nuo 2007 m. kartu su Europos Tarybos Pompidou grupe vykdomo projekto, skirto **11–14 metų vaikų gyvenimo įgūdžiams ugdyti**, įgyvendinimą. Vadovaujantis išleista metodine medžiaga „Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas“ 2012 m. organizuota 10 mokymų, kurie buvo skirti ugdymo ir globos įstaigų pedagogams ir specialistams (psichologams, socialiniams pedagogams ir kt.). Mokymai organizuoti Klaipėdos raj., Skuodo raj., Kauno raj., Anykščių raj., Šalčininkų raj., Vilniaus raj., Ignalinos raj. ir Kaišiadorių raj. visuomenės sveikatos biuruose, Vilniaus Simono Daukanto mokykloje ir Vilniaus Gabijos gimnazijoje. Iš viso mokymuose dalyvavo 221 specialistas.

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programų įgyvendinimas Lietuvos ugdymo įstaigose

Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2012 m. bendrojo lavinimo mokyklose buvo vykdytos 8 psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai vykdyti skirtos programos (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Programų, skirtų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai Lietuvos mokyklose, vykdymas 2010-2012 m.

Eil. Nr.	Programos pavadinimas	Programą vykdančių mokyklų skaičius		
		2010	2011	2012
1	Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 17 d. įsakymu Nr. ISAK-494 (Žin., 2006, Nr.33-1197)	964	953	950
2	„Sniego gniūžtė“ – psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir socialinių įgūdžių ugdymo programa 8–12 klasių mokiniams	129	114	99
3	„Linus – pagalba vaikams“ – psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programa 6–12 (15) metų vaikams	67	55	49
4	„GYVAI“ (UNPLUGGED) – tabako, alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimo prevencijos programa 12–14 metų mokiniams (Asociacija „Mentor Lietuva“)	35	16	40
5	Marytės dienoraštis. Mokymo priemonė apie gyvenimą, meilę ir alkoholį 7–8 klasėms		39	39
6	„Kaip nuo narkomanijos apsaugoti „Svajonių“ mokyklą“ – skirta ŽIV/AIDS prevencijai įgyvendinti 7–10 kl. mokiniams. S. Čaplinskas, L. Stonienė	50	35	32
7	„Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo prevencijos vykdymas ugdymo įstaigose, taikant sobriologijos mokslo pasiekimus“	40	20	26
8	„Stalker“ – vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programa 11–18 metų mokiniams, nukreipta į stabilaus gyvenimo pozicijos formavimą, apsaugančią nuo narkotikų, alkoholio ir tabako vartojimo	24	4	8

(Informacijos šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija)

Didžioji dauguma mokyklų (950 mokyklų) pasirinko ir 2012 metais įgyvendino **Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programą**, patvirtintą Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 17 d. įsakymu Nr. ISAK-494 (Žin., 2006, Nr.33-1197). 2011 m. ir 2010 m. šią programą taip pat įgyvendino absoliuti dauguma mokyklų (atitinkamai 953 ir 964 mokyklos).

„Sniego gniūžtės“ programa siekiama formuoti neigiamą požiūrį į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, atsižvelgiant į tikslinių grupių asmenų amžių, kultūrą, tradicijas ir kitus ypatumus. Ši programa 2012 m. buvo įgyvendinta 99 mokyklose (2011 m. – 112 mokyklų, 2010 m. – 129 mokyklose).

Lietuvoje adaptuotą švedų programą „Linus – pagalba vaikams“, skirtą paramai teikti vaikams ir paaugliams, augantiems šeimose, kuriose vienas ar abu tėvai priklausomi nuo alkoholio, 2012 m. vykdė 49 mokyklos (2011 m. – 55 mokyklos, 2010 m. – 67 mokyklos). Programos „Linus – pagalba vaikams“ esmė yra vaikystės vaikui grąžinimas. Šia programa siekiama pabrėžti vaiko teisę būti vaiku, sudaryti vaikams sąlygas pasidalinti savo sielvartu ir skausmu su kitais vaikais, žaisti, lavinti sugebėjimus ir bent iš dalies atsikratyti atsakomybės ir kaltės jausmo dėl tėvų gyvenimo būdo. „Lino“ metodas įgyvendinamas pagal išsamiai aprašytą 18 susitikimų grupėse programą. Tai pasikalbėjimai, bendra veikla, pratimai, kurių metu vyksta pasaulio pažinimas, situacijų, jausmų nagrinėjimas, realių buitinių situacijų atkūrimas grupėje ir mėginimas išspręsti problemas, kurias sukelia toji situacija.

2012 m. metais labai išpopuliarėjo mokyklinė psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programa „Gyvai“, skirta 6–7 klasių moksleiviams. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2012 m. programą „Gyvai“ vykdė 40 Lietuvos mokyklų (2011 m. – 16 mokyklų, 2010 m. – 35 mokyklos). Pagrindinis šios programos tikslas yra suteikti vaikams gyvenimo įgūdžių, reikalingų sveikai gyventi ir nepradėti vartoti tabako, alkoholio ir narkotikų. Programa „Gyvai“ buvo sukurta, sėkmingai įgyvendinta ir įvertinta 2003–2007 metais Europos Komisijos remiamame tarptautiniame projekte „Europinė priklausomybės nuo narkotikų programa“ (angl. *EU-Dap – European Drug Abuse Prevention Trial*). Šios programos efektyvumą lemia tai, kad „Gyvai“ pamokose ne tik suteikiama

informacija apie psichiką veikiančių medžiagų vartojimo žalą, bet ir ugdomi moksleivių gyvenimo įgūdžiai. 6–7 klasių moksleiviai dalyvauja 12-oje pamokų, kuriose mokosi bendrauti, kritiškai ir kūrybiškai mąstyti, apginti savo nuomonę, atpažinti bendraamžių įtaką, supažindinami su alkoholio, tabako ir narkotikų keliamo žala. Programoje dalyvaujančių moksleivių tėvai taip pat yra kviečiami dalyvauti trijuose praktiniuose seminaruose. Svarbiausias jų tikslas – suteikti žinių ir įgūdžių, reikalingų apsaugoti vaikus nuo tabako, alkoholio ir narkotikų vartojimo paauglystėje.

Bendrosios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės 14–29 m. jaunimui

Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Jaunimo reikalų departamentas) 2012 m. finansavo atvirų jaunimo centrų ir atvirų jaunimo erdvių projektus / programas, vadovaudamasis Atvirų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, kuri papildo jau nusistovėjusių jaunimo organizacijų ir kitų tarnybų veiklą, kurių veikla nukreipta į jauno žmogaus tikslingą, įvairiapusį ir ugdomąjį laisvalaikio praleidimą, jis suprantamas ne tik kaip veiklos pasiūlymai, bet taip pat kaip socialinio, kultūrinio (plačiąja prasme) užimtumo ir ugdymo, socializacijos pagalbos bei prevencinio pobūdžio paslaugos. Vienas iš atvirojo darbo uždavinių yra vykdyti tabako, alkoholio, kitų psichotropinių medžiagų vartojimo, nusikalstamumo ir kt. pirminę prevenciją, t. y. kol visuomenėje priimtų (socialinių) normų apėjimas ar laužymas dar neprasidėjo, – kuriamos sąlygos toleruojamam elgesiui skatinti; ir antrinę prevenciją, t. y. priemonės, užkertančias kelią ar mažinančias vyraujančią netoleruotiną elgesį, galiojančių taisyklių pažeidimus jau jiems įvykus ar atsikartojant. Iš viso 2012 m. finansuota 11 atvirų jaunimo centrų programų / projektų (žr. 9 lentelę). Jų įgyvendinimui iš viso buvo skirta 120 tūkst. litų. Finansuotuose atvirų jaunimo centrų projektuose / programose iš viso dalyvavo 4069 asmenys. 89 proc. dalyvių buvo jauni asmenys.

9 lentelė. 2012 m. Jaunimo reikalų departamento finansuoti ir įgyvendinti atvirų jaunimo centrų projektai / programos ir jų rodikliai

Eil. Nr.	2012 m. finansuotų atvirų jaunimo centrų projektų / programų pavadinimas	Dalyvių skaičius	Jaunų dalyvių skaičius	Skirta lėšų (Lt)
3	Šiaulių rajono jaunimo centro programa „Veikliukai“	466	426	9 000,00
4	Rokiškio jaunimo centro programa „Rokiškio jaunimo centro veiklos plėtojimo programa 2012 m.“	577	550	15 000,00
5	Zarasų jaunimo centro programa „Pažadink naują centrą - atviro Zarasų jaunimo centro teikiamų paslaugų užtikrinimo bei prieinamumo didinimas naujose Zarasų jaunimo centro patalpose“	150	130	9 000,00
6	Alytaus miesto bendruomenės centro programa „Bendruomeniškumo ugdymas ir laisvalaikio užimtumo puoselėjimas Alytaus miesto bendruomenės centre“	445	376	5 000,00
7	Kupiškio jaunimo centro programa „Judesio daugiau“	232	219	6 000,00
8	Jaunimo laisvalaikio centro programa „Įskrisk į erdvę“	491	387	15 000,00
9	Rytų Lietuvos krašto jaunimo centro „Arka“ programa „Užėik“	140	140	6 000,00
10	Kunigaikščio M. Giedraičio ainių programa „Kitoks kaimas“	20	20	5 000,00
11	Telšių jaunimo centro programa „Noriu ir galiu 2012“	248	220	18 000,00
12	Plungės atviro jaunimo centro programa „Galiu“	1000	940	14 000,00
13	Actio Catholica Patria programa „Vartai į toleranciją“	300	200	18 000,00
Iš viso:		4 069	3 608	120 000,00

(Informacijos šaltinis: Jaunimo reikalų departamentas)

Jaunimo reikalų departamentas 2012 m. finansavo 11 atvirų jaunimo erdvių projektų / programų (žr. 10 lentelę). Atvirų jaunimo erdvių projektų / programų įgyvendinimui 2012 m. buvo skirta 60 tūkst. litų. 81 proc. šių projektų / programų dalyvių buvo jauni asmenys.

10 lentelė. 2012 m. Jaunimo reikalų departamento finansuoti ir įgyvendinti atvirų jaunimo erdvių projektai / programos ir jų rodikliai

Eil. Nr.	2012 m. finansuotų atvirų jaunimo erdvių projektų / programų pavadinimas	Dalyvių skaičius	Jaunų dalyvių skaičius	Skirta lėšų (Lt)
1	Druskininkų jaunimo užimtumo centro programa „Atrandu“	68	57	6 500,00
2	Trakų raj. Jaunimo turizmo ir laisvalaikio centro Lentvario filialas Lentvario jaunimo centro programa „Išlaisvink save!“	539	506	6 500,00
3	Jonavos jaunimo centro programa „Jonavos jaunimo užimtumo didinimas 2012“	1247	1077	6 500,00
4	Rietavo atviras jaunimo centro programa „Atviro darbo su jaunimu įgyvendinimo programa“	510	460	4 600,00
5	Klaipėdos apskrities viešoji I. Simonaitytės bibliotekos programa „Keliaujanti atvira erdvė“	672	546	5 300,00
6	Panevėžio aps. Gabrielės Petkevičaitės Bitės viešoji bibliotekos programa „Atviro jaunimo erdvės bibliotekoje sukūrimas“	272	261	4 500,00
7	Visagino kultūros centro programa „Svajonių išsipildymo erdvė - 2“	50	41	6 500,00
8	Kupiškio raj. savivaldybės kultūros centro programa „Sužinok, ateik, tu gali“	300	100	3 000,00
9	Telšių raj. sav. Varnių sen. Kultūros ir jaunimo centro programa „Veikime kartu“	98	75	4 600,00
10	Ukmergės kultūros centro programa „Saugus ir prasmingas Laisvalaikis Dainavoje: „Mes esame, veikiamė, bendraujame“	159	62	5 500,00
11	Švenčionių miesto kultūros centro programa „Kultūra-atvira, tik ateik 2“	542	409	6 500,00
Iš viso:		4 457	3 594	60 000,00

(Informacijos šaltinis: Jaunimo reikalų departamentas)

Į kai kuriuos 2012 m. finansuotus ir įgyvendintus Atvirų jaunimo centrų ir atvirų jaunimo erdvių projektus / programas buvo įtrauktos ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės, skirtos jaunimui.

2.2. Bendroji psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija bendruomenėje ir šeimoje

Tėvams skirtos mokymo programos

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių taikymas ugdymo institucijose daugiausia priklauso nuo tėvų, o prevencinės programos, į kurias įtraukiami ir vaikų tėvai, duoda daugiau naudos negu vien vaikams skirtos strategijos. Todėl plėtojant ugdymo įstaigose taikomas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones, siekiant padidinti šių priemonių efektyvumą, į prevencinės veiklos procesą būtina kuo plačiau įtraukti ir mokinių tėvus³. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2012 m. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose buvo vykdytos trys programos, skirtos mokinių tėvams (žr. 11 lentelę).

³ Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos mokymo programa mokinių tėvams. Metodinės rekomendacijos. Švietimo ir mokslo ministerija, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, Vilnius, 2009.

11 lentelė. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose 2010-2012 metais vykdytos programos, skirtos tėvams

Eil. Nr.	Programos pavadinimas	Programą vykdančių mokyklų skaičius		
		2010	2011	2012
1	Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos mokymo programa tėvams, patvirtinta Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro direktorės 2007 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. (1.3) V-263	125	112	101
2	„Mokykla tėvams ir auklėtojams“ – tėvų ir auklėtojų ugdymo įgūdžių mokymo programa (vykdo Vilniaus pedagoginė psichologinė tarnyba)	30	26	42
3	Gordon Training International „Tėvų efektyvumo ugdymo programa“ („Parent effectiveness training“ P.E.T.)	5	4	3

(Informacijos šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija)

Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro direktorės 2007 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. (1.3) V-263 patvirtinta **Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos mokymo programa tėvams** 2012 m. buvo vykdoma 101 mokykloje. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos mokymo programa mokinių tėvams siekiama užtikrinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo bendrosios prevencijos veiksmingumą mokyklos bendruomenėje, stiprinti mokyklos ir mokinių tėvų bendradarbiavimą, didinti tėvų vaidmenį sprendžiant psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos problemas mokyklose. Programa skatina tėvus daugiau dėmesio skirti bendravimui su savo vaikais, mokytis pažinti jų poreikius, vaiko raidos ypatumus, formuoti sveiką gyvenseną šeimoje, stiprinti savo ir vaikų fizinę ir psichinę sveikatą. Programa taip pat siekiama suteikti mokinių tėvams informacijos apie mokyklos ir jos socialinių partnerių bei kitų viešųjų organizacijų teikiamą socialinę, pedagoginę, psichologinę, teisinę, medicininę, specialiąją pagalbą, didinti tėvų bendravimo ir bendradarbiavimo su kitais mokyklos bendruomenės nariais įgūdžius, motyvaciją ir atsakomybę, organizuojant ir vykdant psichoaktyviųjų medžiagų prevenciją (Informacijos šaltinis: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras). Lietuvos mokyklose ši tėvams skirta prevencijos programa 2012 m. buvo pati populiariausia.

Universali, įvairioms suaugusiųjų grupėms, dalyvaujančioms auklėjant vaikus, skirta ugdymo įgūdžių mokymo programa **„Mokykla tėvams ir auklėtojams“** 2012 m. buvo įgyvendinta 42 mokyklose (2011 m. – 26 mokyklose, 2010 m. – 30 mokyklų). Šia pozityvios tėvystės programa siekiama mokytis tėvus ir auklėtojus konstruktyviai bendrauti su vaikais ir paaugliais, kurti pagarbius tarpusavio santykius ir ugdyti vaikų psichologinį atsparumą. Šiems tikslams pasiekti yra taikomi aktyvaus mokymo būdai: psichologiniai pratimai, situacijų imitavimas, diskusijos, dalijimasis asmenine patirtimi, savarankiškas literatūros skaitymas ir namų darbai, leidžiantys pritaikyti įgytus įgūdžius.

2012 m. 3-iose mokyklose vykdyta tėvystės įgūdžių ugdymo programa **„Tėvų efektyvumo ugdymo programa“** (angl. *Parent Effectiveness Training* – P. E. T.). Programa siekiama sukurti stiprų tėvų ir vaikų tarpusavio ryšį, kuris pažadintų vaiko pasitikėjimą savimi ir leistų skleisti jo kūrybiškumui, o tėvams leistų sėkmingai spręsti vaiko ugdymo ir auklėjimo klausimus, jaustis laimingiems ir savimi pasitikintiems. Dalyvaudami programoje tėvai mokosi pažinti ir suprasti tikruosius vaikų ir savo jausmus, kalbėtis su vaikais, juos išklausti, konstruktyviai spręsti šeimoje kylančius konfliktus, mokytis valdyti nepriimtinais vaikų elgesį be prievartos, skatinti vaiką bendradarbiauti ir stiprinti jo pasitikėjimą savimi, ugdyti atsakomybę ir savarankiškumą. Šios programos metodologija ir įgūdžiai yra mokomi ir naudojami 43 pasaulio šalyse, 2012 m. jai sukako 50 metų (Informacijos šaltinis: „Gordon Training International“ atstovas Lietuvoje VšĮ „Pro Coaching“).

„Mentor“ tėvystės programa skirta psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai vykdyti, ypatingą dėmesį skiriant rizikos ir apsauginiams veiksniams šeimoje. Programa skirta tėvams, auginantiems vaikus nuo 7-ųjų metų. Programa parengta remiantis humanistine psichologija, C. Rodžerso, T. Gordono koncepcijomis. 2012 m. „Mentor Lietuva“ organizavo trejus tėvystės įgūdžių mokymo kursus, kurių pagrindinis tikslas – suteikti tėvams žinių ir įgūdžių, reikalingų apsaugoti vaikus nuo tabako, alkoholio ir narkotikų vartojimo paauglystėje. Penkių susitikimų metu 35 tėvai ir globėjai analizavo ryšio su vaiku, konfliktų ir problemų sprendimo, vaiko savigarbos ugdymo temas, mokėsi geriau suprasti savo vaikus ir tapti geresniais tėvais. Kadangi tėvystės kursai skirti ir psichoaktyviųjų

medžiagų prevencijai, mokymų metu aptartos įvairios priklausomybės rūšys ir būdai, kaip jų išvengti (Informacijos šaltinis: asociacija „Mentor Lietuva“).

2012 m. Lietuvos savivaldybėse organizuoti mokymai apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (toliau – Departamentas), įgyvendindamas Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010-2016 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. lapkričio 4 d. nutarimu Nr. XI-1078 (Žin., 2010, Nr. 132-6720), 3 uždavinį „Užtikrinti ir stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir koordinavimą narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos srityse“ bei Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programos įgyvendinimo 2011–2013 metų tarpinstitucinio veiklos plano 3.3.1 priemonę „Dalyvauti organizuojant mokymus savivaldybių narkotikų kontrolės ir vaiko gerovės komisijų nariams psichoaktyviųjų medžiagų paklausos mažinimo klausimais“, kartu su Švietimo ir mokslo ministerija, Ugdymo plėtotės centru, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centru bei Jaunimo reikalų departamentu prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2012 m. Lietuvos švietimo centruose organizavo 11 mokymų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos klausimais.

Mokymuose iš viso dalyvavo 315 specialistų. Ne mažiau kaip 29 mokymų dalyviai atstovavo Savivaldybės narkotikų kontrolės komisijas ir ne mažiau kaip 119 mokymų dalyvių atstovavo Savivaldybės administracijos vaiko gerovės komisijas (ne visuose švietimo centruose organizuojuose mokymuose komisijų atstovai užsiregistravo) (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Dalyvių ir komisijų atstovų skaičius skirtinguose švietimo centruose organizuojuose mokymuose

Eil. Nr.	Vieta	Dalyvių skaičius	Vaiko gerovės komisijos atstovai	Narkotikų kontrolės komisijos atstovai	Jaunimo reikalų tarybos atstovai	Dalyvavo apklausoje
1	Šilalės rajono švietimo centras	39	18	1	0	28
2	Pakruojo suaugusiųjų ir jaunimo švietimo centras	24	7	4	2	22
3	Joniškio rajono švietimo centras	14	7	3	0	10
4	Lazdijų švietimo centras	20	12	2	0	16
5	Varėnos švietimo centras	43	nėra duomenų	4	nėra duomenų	34
6	Zarasų švietimo centras	37	16	1		23
7	Raseinių rajono švietimo centras	28	24	0	1	27
8	Alytaus rajono švietimo ir pedagoginės psichologinės pagalbos centras	23	17	0	0	17
9	Biržų rajono pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai centras	21	11	4	1	9
10	Šilutės rajono švietimo pagalbos tarnyba	45	nėra duomenų	8	nėra duomenų	38
11	Ignalinos rajono pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai centras	21	7	2	0	16
Iš viso:		315	119	29	4	240

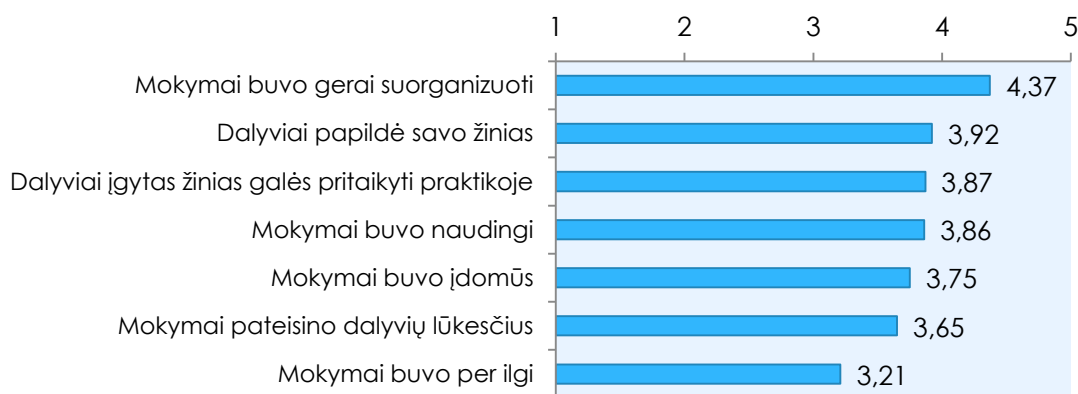
(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Mokymų vertinimas

240 mokymų dalyvių (76,2 proc.) užpildė mokymų įvertinimo ir mokymų poreikio psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paklausos mažinimo klausimais anketas. Rezultatai parodė, kad mokymai jų dalyviams pasirodė gerai suorganizuoti (vid.=4,37±0,69) (žr. 2 pav.). Reikėtų pabrėžti, kad dalyvių atsakymai į šį klausimą svyravo nuo 3 iki 5 balų, tad nei vienas dalyvis nenurodė, kad mokymai buvo prastai suorganizuoti. Mokymų dalyviai nurodė, kad papildė savo turimas žinias (vid.=3,92±1,05) ir įgytas žinias galės pritaikyti praktikoje (vid.=3,87±0,94). Mokymai dalyviams buvo naudingi (vid.=3,86±0,94), įdomūs (vid.=3,75±1,05) ir pateisino jų lūkesčius (vid.=3,65±1,07). Nors mokymus dalyviai įvertino labiau teigiamai nei neigiamai, bet pažymėjo, kad mokymai buvo kiek per ilgi. Tikslinga ateityje organizuojant mokymus savivaldybių specialistams psichoaktyviųjų medžiagų paklausos mažinimo klausimais atsižvelgti į dalyvių išsakytas pastabas.

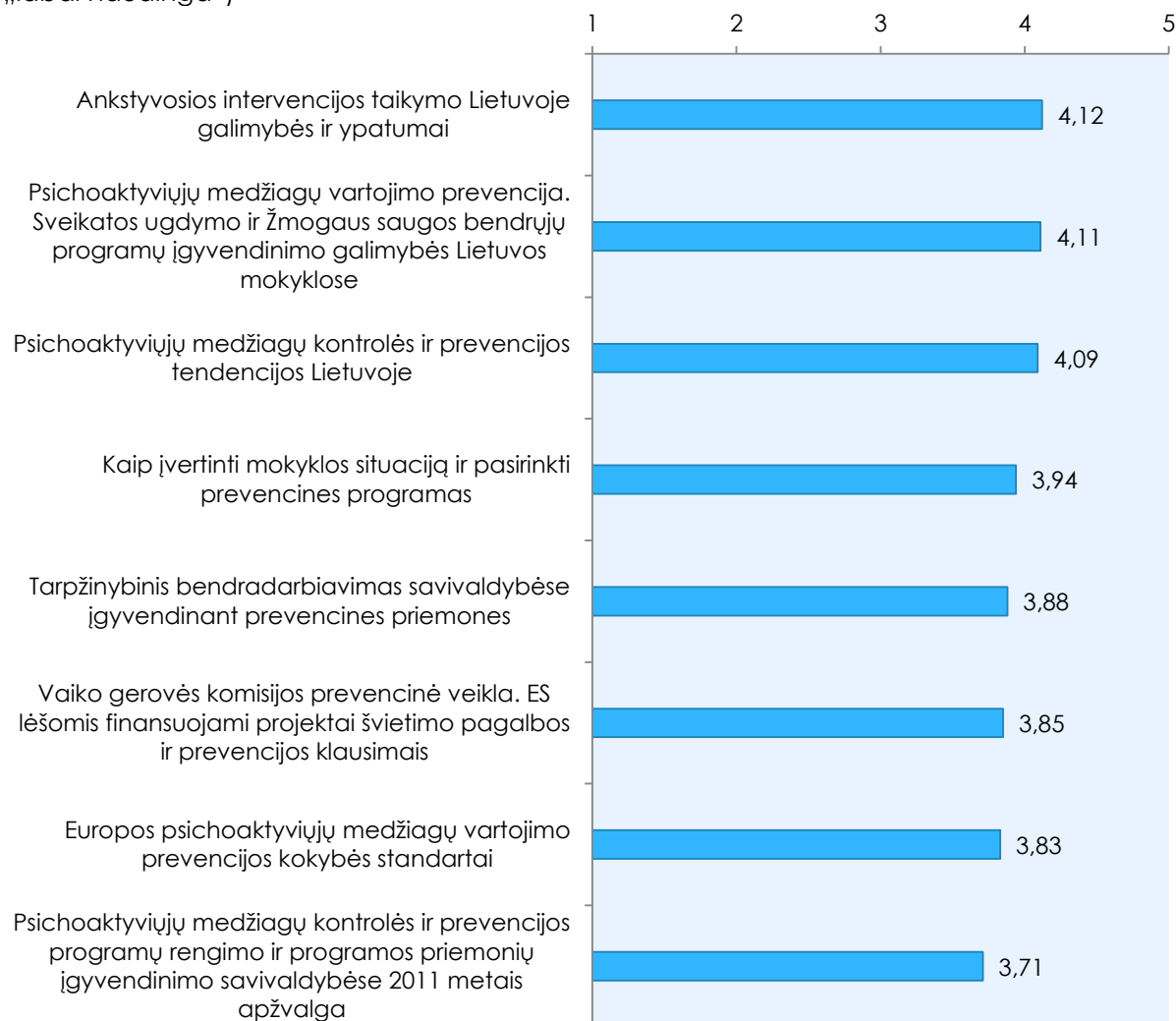
2 pav. Mokymų vertinimų vidurkiai (skalė nuo 1 – „visai nesutinku“ iki 5 – „pilnai sutinku“)

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Dalyviai nurodė, kad visos išklaustytos temos buvo daugiau ar mažiau naudingos (žr. 3 pav.). Mokymų dalyviams naudingiausios išklaustytos temos buvo ankstyvosios intervencijos taikymo Lietuvoje galimybės ir ypatumai, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija ir Sveikatos ugdymo ir Žmogaus saugos bendrųjų programų įgyvendinimo galimybės Lietuvos mokyklose. Svarbu paminėti, kad 2013 m. Departamentas vykdo ankstyvosios intervencijos mokymus pirminio ir antrinio lygio sveikatos priežiūros institucijų specialistams vadovaujantis Departamento parengtu, adaptuotu ir išleistu „Ankstyvosios intervencijos vadovu“ (2011).

3 pav. Išklausytų mokymų temų naudingumo vertinimų vidurkiai (skalė nuo 1 – „visai nenaudinga“ iki 5 – „labai naudinga“)

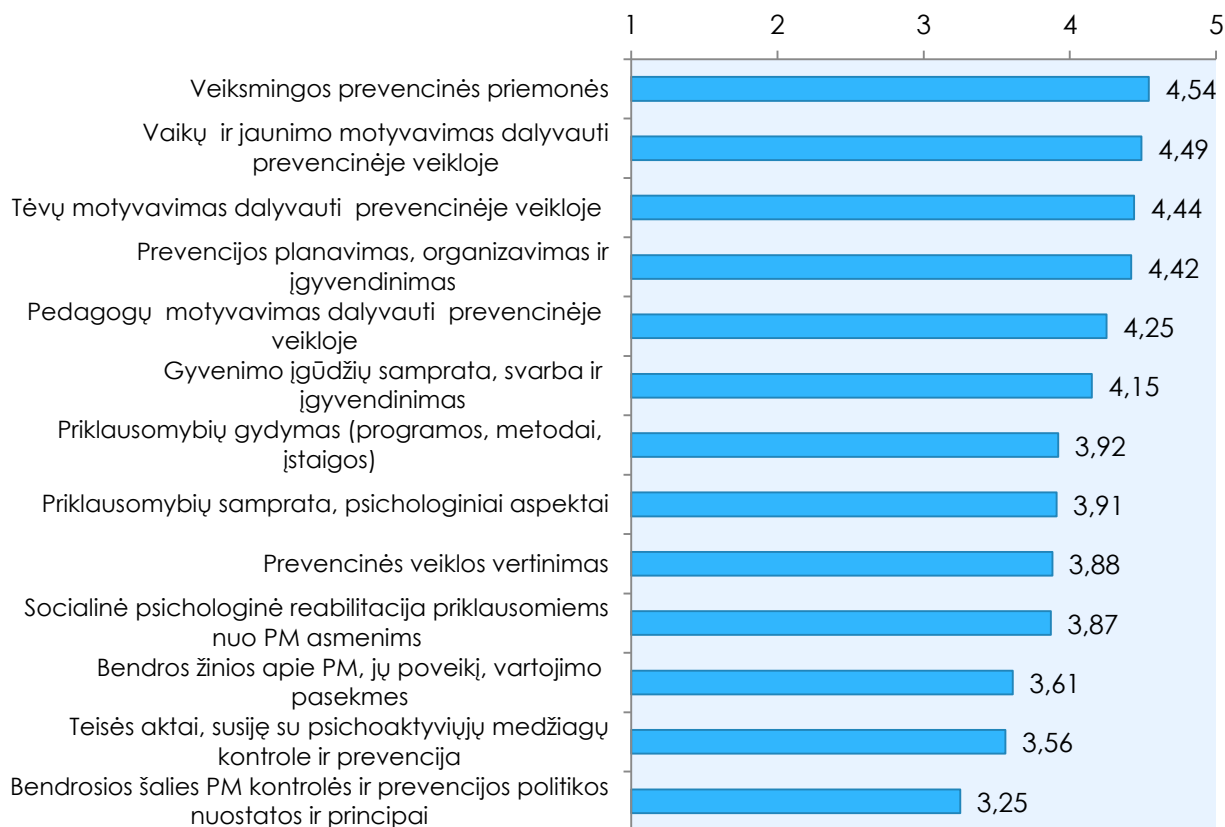

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Mokymų poreikis

Dalyviai taip pat nurodė, kokiomis temomis norėtų mokymų ateityje (žr. 4 pav.). Dalyviai labiausiai pageidauja mokymų apie veiksmingas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones (vid.=4,54±0,68); vaikų, jaunimo (vid.=4,49±0,77), tėvų (vid.=4,44±0,87) ir pedagogų (vid.=4,25±0,95) motyvavimą dalyvauti prevencinėje veikloje; prevencijos planavimą, organizavimą ir įgyvendinimą (programos, metodai, tikslinės grupės, bendradarbiavimas ir pan.) (vid.=4,42±0,74). Dalyviai išsakė mažesnį poreikį mokymų apie bendrąją šalies politiką (vid.=3,25±1,2) ir teisės aktus (vid.=3,56±1,2), susijusius su psichoaktyviųjų medžiagų kontrole ir prevencija; psichoaktyviasias medžiagas, jų poveikį, vartojimo pasekmes (vid.=3,61±1,24).

4 pav. Galimų mokymų temų reikalingumo vertinimų vidurkiai (skalė nuo 1 – „visai nereikalinga“ iki 5 – „labai reikalinga“)

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Mokymų dalyviai nurodė ir kitas temas, kuriomis pageidauja mokymų. Temas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos klausimais, galima suskirstyti į keturias pagrindines grupes:

- **Žinios apie psichoaktyvias medžiagas bei energinius gėrimus, jų poveikį, vartojimo pasekmes ir priežastis** (lakiųjų medžiagų ir energinių gėrimų vartojimo žala; psichologinės ir socialinės prielaidos, dėl kurių vaikai ir paaugliai pradeda vartoti psichoaktyvias medžiagas)
- **Bendradarbiavimo ir koordinavimo tarp atskirų fikslinių grupių stiprinimas** (bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis vykdant prevencines programas; veiklų ir mokymų koordinavimas: narkotikų komisijos, vaiko gerovės komisijos, mokyklos ir kitų institucijų atsakomybė ir atskaitomybė)
- **Kompetencijų tobulinimas** (mokyklos vadovų prevencijos reikšmingumo kompetencijų kėlimas, specialistų kvalifikacijos kėlimas, tobulinimas; vaiko gerovės komisijos veiklos organizavimas; bendravimas su asmenimis jau vartojančiais narkotines medžiagas; elgesio, emocijų ir socialinės raidos sutrikimų turintys mokiniai ir jiems taikomos prevencijos galimybės; mokytojo pozicija, jo teisės veikiant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje)
- **Pagalba psichoaktyvias medžiagas vartojantiems asmenims ir jų artimiesiems** (pagrindiniai pagalbos žingsniai psichoaktyvias medžiagas vartojantiems vaikams; pagalba tėvams, kurie priklausomi nuo alkoholio; pagalba tėvams, auginantiems vaikus, kurie vartoja narkotikus, alkoholį; fikslinė prevencija).

Išvados

1. 2012 m. Lietuvos švietimo centruose savivaldybėse dirbantiems specialistams suorganizuota 11 mokymų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos klausimais, kuriuose apmokyta 315 specialistų.
2. Mokymuose dalyvavusių specialistų apklausos rezultatai parodė, kad mokymai jų dalyviams pasirodė gerai suorganizuoti. Reikėtų pabrėžti, kad dalyvių atsakymai į šį klausimą svyravo nuo 3 iki 5 balų, tad nei vienas dalyvis nenurodė, kad mokymai buvo prastai suorganizuoti.
3. Mokymų dalyviai nurodė, kad papildė savo turimas žinias ir naujai įgytas žinias galės pritaikyti praktikoje.

4. Dalyvių vertinimu, mokymai buvo jiems naudingi, įdomūs ir pateisino jų lūkesčius.
5. Mokymuose dalyvavę specialistai labiausiai pageidauja mokymų apie veiksmingas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones; vaikų, jaunimo, tėvų ir pedagogų motyvavimą dalyvauti prevencinėje veikloje; prevencijos planavimą, organizavimą ir įgyvendinimą (*Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas*).

Metodinės rekomendacijos „Psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos programų rengimas Lietuvos savivaldybėse“

2011-2012 m. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento (toliau – Departamento) surinkti duomenys iš Lietuvos savivaldybių apie jose veikiančias Narkotikų kontrolės komisijas, jų veiklą ir savivaldybėse 2011 m. įgyvendintas Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010-2016 metų programos priemones parodė, kad savivaldybių Narkotikų kontrolės komisijoms trūksta žinių apie tinkamą Psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos programų rengimą ir numatytų priemonių įgyvendinimo vertinimą. Atsižvelgiant į savivaldybių teises ir kompetencijas psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos srityje, Departamentas parengė metodines rekomendacijas, skirtas Psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos programų rengimui savivaldybėse, kurias galima rasti Departamento interneto svetainėje (http://www.ntakd.lt/images/ntakd-inf-medz/metodines_rekomendacijos_2012.pdf).

Rekomendacijose aprašytos Psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos programos sudėtinės dalys, jų rengimo aspektai, pateikiami konkretūs pavyzdžiai. Departamentas tikisi, kad šios metodinės rekomendacijos bus naudingos ne tik savivaldybių Narkotikų kontrolės ir Vaiko gerovės komisijų nariams, bet ir kitiems specialistams, kurie dalyvauja rengiant, įgyvendinant ir vertinant Psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos programas, ir kad metodinės rekomendacijos prisidės prie veiksmingesnio psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir prevencijos priemonių įgyvendinimo.

3. Atrankinė ir tikslinė psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija

3.1. Atrankinė prevencija laisvalaikio praleidimo vietose

Viešosios tvarkos užtikrinimo viešosiose ir kitose žmonių susibūrimo vietose prevencines priemones 2012 m. rengė ir įgyvendino Teritorinių policijos įstaigų ir jų struktūrinių padalinių pareigūnai, siekdami mažinti psichoaktyviųjų medžiagų paklausą, daug dėmesio skirdami viešajai tvarkai užtikrinti jaunimo pasilinksminimo vietose, lankėsi diskotekose ir kituose jaunimui skirtuose renginiuose, bendravo su renginių organizatoriais, kavinių ir klubų vadovais (*žr. 13 lentelę*).

13 lentelė. Vyriausiųjų policijos komisariatų 2012 m. vykdytų priemonių, kuriomis siekiama mažinti psichoaktyviųjų medžiagų paklausą jaunimo susibūrimo ir pasilinksminimo vietose

KAUNO APSKRITIES VYRIAUSIASIS POLICIJOS KOMISARIATAS		
Prevencinė priemonė „Klubas“	Tikslas – užkirsti kelią narkotinių medžiagų platinimui ir vartojimui kavinėse, baruose, naktiniuose klubuose, jaunimo pasilinksminimo bei laisvalaikio praleidimo vietose	Priemonės metu nustatyti 3 administracinės teisės pažeidėjai pagal LR ATPK 44 str., pradėtas 1 ikiteisminis tyrimas pagal LR BK 259 str., į priklausomybės ligų centrą pristatyti 5 asmenys įtariami vartoję narkotines medžiagas.
Apsilankymai šeimose vaikų, įtrauktų į rizikos grupės informacinę apskaitą dėl narkotinių, psichotropinių ar kitų svaigiųjų priemonių vartojimo	Mažinti narkotinių ir psichotropinių medžiagų pasiūlą, užkardyti teisės pažeidimus, susijusius su psichotropinių ir narkotinių medžiagų vartojimu ir disponavimu jomis	Surašyta 2 protokolai pagal LR ATPK 44 str.
KLAIPĖDOS APSKRITIES VYRIAUSIASIS POLICIJOS KOMISARIATAS		
Reidai pagal atskirai sudarytus darbo grafikus į jaunimo	Nustatyti suaugusių asmenų nugirdžiusių vaikus, įtraukusius juos girtauti, vartoti narkotikus	Aplankytos Kretingos miesto ir rajono jaunimo susibūrimo vietos bei palaikoma vieša tvarka - 23 reidai. Taip

susibūrimo vietas, problemines šeimas.	ar kitas psichiką veikiančias medžiagas.	pat aplankytos probleminės šeimos dėl nusikaltimų ir teisėtvarkos pažeidimų užkardinimo – 26 apsilankymai. Surašyti 37 administracinio teisės pažeidimo protokolai nepilnamečiams ir jų tėvams už alkoholinių gėrimų vartojimą viešose vietose arba turėjimą su savimi.
TELŠIŲ APSKRITIES VYRIAUSIASIS POLICIJOS KOMISARIATAS		
2012 m. sausio ir balandžio mėn. Prevencinė priemonė siekiant nustatyti vietas, kur gali būti daromi pažeidimai pagal LR ATPK 44 str.	Neviešas patruliavimas jaunimo pasilinksminimo bei susibūrimo vietose.	1 pažeidimas pagal LR ATPK 163 ² str.; 1 pažeidimas pagal LR ATPK 177 str.; LR ATPK 44 str.
Prevencinė priemonė „Jaunimas“	Nepilnamečių ir jaunimo daromų nusikalstamų veikų vartojant ir disponuojant narkotinėmis medžiagomis užkardinimas, atskleidimas ir tyrimas	KPS bei PP pareigūnai suorganizavo 13 tikslines priemones. Priemonių metu buvo stebimos rajono miestuose, miesteliuose bei kaimuose esančios prekybos vietos, lankomasi kavinėse, baruose, stebimos kitos vietos kur renkasi jaunimas, tikslu nustatyti ar nepilnamečiai vartoja alkoholinius gėrimus, tabako gaminius, narkotines ar psichotropines priemones. Priemonės metu nustatytas 31 ATP. Iš jų 2 pagal LR ATPK 185 ² str., 1 pagal LR ATPK 185 ¹ str., 20 pagal LR ATPK 178 str.
UTENOS APSKRITIES VYRIAUSIASIS POLICIJOS KOMISARIATAS		
Prevenциnių reidų organizavimas, siekiant užkirsti kelią narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimui bei apyvartai	Prevenциnių reidų metu buvo organizuojamos išvykos į Zarasų rajone vykstančias diskotekas, jaunimo susibūrimo, pasilinksminimo vietas, siekiant išsiaiškinti asmenis, vartojančius ar platinančius narkotines ir psichotropines medžiagas	Per 2012 metus Utenos apskr. VPK Zarasų r. PK buvo surengta apie 50 prevenциnių reidų
VILNIAUS APSKRITIES VYRIAUSIASIS POLICIJOS KOMISARIATAS		
Organizuota prevenциnė priemonė „Beglobis“	1. Vykdyti teisės pažeidimų prevenciją jaunimo susibūrimo vietose 2. Nustatyti pozityvia veikla neužimtus, socialiai apleistus vaikus 3. Išsiaiškinti iki 16 metų amžiaus mokyklą nelankančius, bei 16-17 metų amžiaus nesimokančius ir nedirbančius, vaikus.	1. Nustatyta 215 nepilnamečių, padariusių administracinius teisės pažeidimus, iš jų 36 vaikai priklauso policiją dominančių vaikų grupei; 2. Aplankyta problematiškų šeimų 360; 3. Aplankyta rizikos informacinėje apskaitoje esančių vaikų 277; 4. Nustatyta vaikataujančių vaikų 31; 5. Nustatyta elgetaujančių vaikų 2.

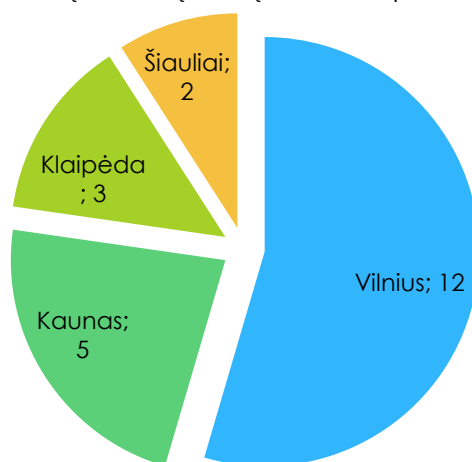
Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonės

Nors klestintis naktinių klubų verslas gali palankiai veikti vietos ekonomiką (pvz.: sukurti naujų darbo vietų, plėtoti turizmą), bet kelia ir nemažai įvairių sveikatos bei socialinių problemų: naktinių klubų lankytojų girtuokliavimą, narkotikų vartojimą, netyčinius sužalojimus, agresiją, rizikingą

seksualinį elgesį, vairavimą apsvaigus nuo psichoaktyviųjų medžiagų ir kt.⁴ Siekiant užkirsti kelią minėtoms problemoms svarbus vaidmuo tenka naktinio klubo administracijos ir darbuotojų iniciatyvoms. Naktiniuose klubuose vykdyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją ir užtikrinti lankytojų saugumą galima įvairiomis priemonėmis: sukūriant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimui nepalankią fizinę ir socialinę naktinio klubo aplinką; ugdant darbuotojų supratingumą ir atsakingumą; vengiant rinkodaros strategijų, skatinančių gausų alkoholio vartojimą; plėtojant bendradarbiavimo strategijas, mažinančias psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo keliamas problemas (pvz.: bendradarbiavimas su policija, savivaldybe, viešojo transporto paslaugas teikiančiomis įmonėmis, sveikatos priežiūros įstaigomis, bendruomenėmis)⁵.

Departamentas 2013 m. vykdė naktinių klubų apklausą apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo priemonių įgyvendinimą naktiniuose klubuose 2012-2013 m. Apklausos dalyviai turėjo užpildyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonių įvertinimo klausimyną, paremtą Europos prevencijos tyrimų instituto (*angl. European Institute of Studies on Prevention*) parengtais Europos naktinių klubų sveikatos ir saugumo standartais^{4,5}. Naktinių klubų atstovų prašyta 5 balų skalėje įvertinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonių (iš viso 40) įgyvendinimą, įgyvendinimui reikalingas finansines išlaidas, įgyvendinimo sudėtingumą ir priemonių veiksmingumą. Atsakymus į klausimus pateikė 22 naktinių klubų, įsikūrusių 4 didžiuosiuose Lietuvos miestuose, atstovai (žr. 5 pav.).

5 pav. Apklaustų naktinių klubų teritorinis pasiskirstymas

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo priemonių įgyvendinimas naktiniuose klubuose. Apklausos rezultatai rodo, kad dažniausiai naktiniuose klubuose įgyvendinamos priemonės, susijusios su socialine naktinio klubo aplinka (vid.=4,80, std.=0,46): vykdoma pramogų kontrolė (rūpinamasi, kad pramogos būtų kokybiškos, įdomios, neskatinančios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir agresijos) (vid.=4,95, std.=0,21), užtikrinama lankytojų įvairovė (užtikrinama, kad lankytojai bus skirtingo amžiaus ir lyties, neorganizuojami vakarėliai, kuriuose dalyvauja vien merginos ar vaikinai) (vid.=4,82, std.=0,50) (žr. 14 lentelę). Dažnai naktiniuose klubuose įgyvendinamos ir priemonės, susijusios su naktinio klubo uždarymu ir lankytojų išvykimu iš naktinio klubo (vid.=4,71, std.=0,30): vykdoma išeinančiųjų iš naktinio klubo kontrolė (darbuotojai primena apie uždarymo valandas, kontroliuoja, kad nebūtų spūsčių prie išėjimo, stebi ar lankytojams nereikia pagalbos) (vid.=4,86, std.=0,35), užtikrinama ramesnė atmosfera prieš uždarymą (prieš uždarymą padidinamas apšvietimas, grojama tylesnė ir ramesnė muzika, lankytojai gali pasiruošti išėjimui) (vid.=4,86, std.=0,35), organizuojamas transportas išvykstantiems iš naktinio klubo (esant poreikiui siūloma iškviesti taksį, kad lankytojai galėtų saugiai grįžti namo) (vid.=4,81, std.=0,40). Naktiniuose klubuose dažnai vykdomi patikrinimai dėl ginklų turėjimo (vid.=4,95, std.=0,21) ir narkotikų vartojimo (neįleidžiami nuo narkotikų apsvaigę asmenys) (vid.=4,95, std.=0,21) (žr. 14 lentelę).

⁴ Calafat A., Duch M., Juan M., Leckenby N. Health and Safety European Standards for nightlife venues. *Addicciones*, 2012, 24(4), p. 355-364. http://www.club-health.eu/docs/Standards_venues_Adicciones_2012.pdf

⁵ Manual: Set of standards to improve the health and safety of recreational nightlife venues. http://www.irefrea.org/uploads/PDF/STANDARDS_Manual_EN.pdf

Rečiausiai naktiniuose klubuose įgyvendinamos priemonės, susijusios su alkoholinių gėrimų pardavimo ir skatinimo vartoti reguliavimu (vid.=3,61, std.=0,88): kontroliuojamos alkoholio vartojimą skatinančios priemonės (atsisakoma specialių akcijų alkoholiniams gėrimams ir jų reklamos) (vid.=3,32, std.=1,32), reguliuojamos alkoholinių gėrimų kainos (didinamos alkoholinių gėrimų kainos, mažinamos nealkoholinių gėrimų kainos) (vid.=3,91, std.=0,97) (žr. 14 lentelę). 2 naktiniuose klubuose visiškai nevykdoma alkoholio vartojimą skatinančių priemonių kontrolė.

14 lentelė. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo priemonių įgyvendinimas naktiniuose klubuose (1 – visai neįgyvendinama, 5 – pilnai įgyvendinama)

Nr.	Sritis	Priemonės	Priemonės įgyvendinimas		
			Vidurkis	Standartinis nuokrypis	
1	Įėjimas į naktinį klubą, apsauga	Ribojamas lankytojų skaičius (kontroliuojama, kad patalpos nebūtų perpildytos, ribojamos įleidimo valandos)	4,27	1,20	
2		Patikrinimai:	dėl amžiaus (neleidžiami per jauni lankytojai)	4,77	0,87
			dėl girtumo (neleidžiami neblaivūs asmenys)	4,77	0,53
			dėl narkotikų (neleidžiami nuo narkotikų apsvaigę asmenys)	4,95	0,21
			dėl ginklų	4,95	0,21
			narkotikų platintojų identifikavimas	4,68	0,78
3		Įspėjamieji ženklai ir užrašai (lankytojai iš anksto įspėjami apie naktiniame klube galiojančias elgesio ir tvarkos taisykles)	4,80	0,41	
4		Vaizdo stebėjimo kamerų įrengimas:	lauke, naktinio klubo prieigose	3,95	1,50
			naktinio klubo viduje	4,32	1,32
5		Patalpų temperatūros reguliavimas ir ventilacija (kontroliuojama, kad patalpose nebūtų per karšta ir per tvanku)	4,50	0,96	
6		Švaros palaikymas (Išvalomi išsilieję gėrimai, surenkama sudužusi tara, šiukšlės, kad grindys nebūtų slidžios ir nekeltų pavojaus)	4,91	0,29	
7		Tuščios gėrimų taros surinkimas (padavėjai surenka tuščias taures, bokalus, kad jie nesikaupytų)	4,86	0,35	
8		Naktinio klubo patalpų išdėstymas ir dizainas (lankytojams lengva judėti patalpose, lengva evakuotis nelaimės atveju)	4,86	0,35	
9	Fizinė naktinio klubo aplinka	Kontroliuojamas narkotikų vartojimas ir platinimas tualetuose:			
		specialus apšvietimas tualetuose	2,62	1,56	
		tinkami tualetų durų užraktai	4,24	1,09	
10	Muzikos garsumo reguliavimas	4,86	0,35		
11	Apšvietimo reguliavimas	4,89	0,32		
12	Poilsio zonų, vietų, kuriose galima ramiai pasėdėti, įrengimas (lankytojai turi kur prisėsti, pailsėti, ši zona vėsesnė ir tylesnė nei šokių aikštelė)	4,27	1,16		
13	Stiklinės taros atsisakymas (vietoje stiklinės taros naudojama saugesnė plastikinė, vienkartinė ar	2,45	1,60		

		<i>nedūžtančios pakietinto stiklo stiklinės)</i>		
14		Galimybė įsigyti maisto ir užkandžių	3,09	1,87
15		Nemokamas vanduo	3,50	1,85
16		Nealkoholinių gėrimų prieinamumas (<i>didelis nealkoholinių gėrimų pasirinkimas, prieinamos nealkoholinių gėrimų kainos</i>)	4,67	0,66
17	Socialinė naktinio klubo aplinka	Lankytojų įvairovė (<i>užtikrinama, kad lankytojai bus skirtingo amžiaus ir lyties, nėra organizuojami vakarėliai, kuriuose dalyvauja vien merginos ar vaikinai</i>)	4,82	0,50
18		Muzikos kontrolė (<i>pvz.: atsisakoma muzikos, skatinančios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir netinkamą elgesį</i>)	4,62	0,97
19		Pramogų kontrolė (<i>pramogos kokybiškos, įdomios, neskatinančios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir agresijos</i>)	4,95	0,21
20	Užsidarymas išvykimas iš naktinio klubo	Išeinančiųjų iš naktinio klubo kontrolė (<i>darbuotojai primena apie užsidarymo valandas, kontroliuojama, kad nebūtų spūsčių prie išėjimo, stebima ar lankytojams nereikia pagalbos</i>)	4,86	0,35
21		Įspėjimas, informavimas dėl vairavimo apsvaigus	4,32	0,99
22		Transporto išvykstantiems organizavimas (<i>esant poreikiui siūloma iškviešti taksi, kad lankytojai galėtų saugiai grįžti namo</i>)	4,81	0,40
23		Darbuotojų išsidėstymo keitimas artėjant užsidarymo laikui (<i>užtikrinamas pakankamas darbuotojų skaičius ir tinkamas išsidėstymas prieš užsidarymą, kad būtų išvengta spūsčių, atkreipiant dėmesį į tualetus ir laiptines, kontroliuojama, kad lankytojai neišsineštų paliktų gėrimų</i>)	4,73	0,46
24		Ramesnė atmosfera prieš užsidarymą (<i>prieš užsidarymą padidinamas apšvietimas, grojama tylesnė ir ramesnė muzika, lankytojai gali pasiruošti išėjimui</i>)	4,86	0,35
25	Vadyba, vadovavimas	Suinteresuotų asmenų ar institucijų įtraukimas (<i>bendradarbiaujama su suinteresuotais asmenimis ir institucijomis siekiant lengviau išspręsti kylančias problemas, sumažinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir nusikalstamumą</i>)	4,18	1,10
26		Bendradarbiavimas su policija	4,82	0,50
27		Rūpinimasis lankytojų sveikata ir sauga (<i>darbuotojai apmokomi kaip elgtis nelaimės atveju, suteikti pirmąją pagalbą</i>)	4,55	0,74
28		Naktinio klubo veiklos principai (<i>standartinių verslo veiklos principų ir susitarimų dėl darbo laiko ir pan. laikymasis</i>)	4,86	0,47
29		Vidaus tvarkos taisyklės ir vadyba (<i>rašytinės taisyklės dėl priimtino ir nepriimtino darbuotojų bei lankytojų elgesio</i>)	4,80	0,52
30	Darbuotojų parengimas	Padavėjų, barmenų mokymai (<i>darbuotojų informavimas, mokymų organizavimas, įgūdžių ugdymas, pvz.: kaip atsisakyti parduoti alkoholį neblaiviems asmenims; darbuotojų supervizijos; darbuotojai turi mokėti spręsti iškylančias problemas, elgtis atsakingai</i>)	4,76	0,44
31		Apsaugos ir kitų darbuotojų mokymai (<i>apsaugos ir kitų darbuotojai turi mokėti vykdyti narkotikų platinimo kontrolę, spręsti konfliktines situacijas, atpažinti per jaunos, apsvaigusius, agresyviai nusiteikusius lankytojus; svarbu ugdyti atitinkamus darbuotojų įgūdžius</i>)	4,77	0,53
32		Diskžokėjų (DJ) ir renginių vedėjų mokymai (<i>šie darbuotojai turi mokėti atsakingai pateikti informaciją, parinkti muziką, kuri neskatintų psichoaktyviųjų</i>	4,48	1,03

		<i>medžiagų vartojimo, rizikingo elgesio)</i>		
33	Alkoholinių gėrimų pardavimo ir skatinimo vartoti reguliavimas	Alkoholinių gėrimų kainų reguliavimas (<i>alkoholinių gėrimų kainų didinimas, nealkoholinių gėrimų kainų mažinimas</i>)	3,91	0,97
34		Alkoholio vartojimą skatinančių priemonių kontrolė (<i>atsisakoma specialių akcijų alkoholiniams gėrimams ir jų reklamos</i>)	3,32	1,32

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonių įgyvendinimui reikalingos finansinės išlaidos. Remiantis apklausos rezultatais, mažiausiai finansinių išlaidų reikalauja priemonių, susijusių su bendradarbiavimu, įgyvendinimas: bendradarbiavimas su policija (vid.=1,55, std.=1,01), suinteresuotų asmenų ar institucijų įtraukimas, siekiant lengviau išspręsti kylančias problemas, sumažinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir nusikalstamumą (vid.=2,05, std.=1,13) (žr. 2.15 lentelę). Nedaug finansinių išlaidų reikalauja ir priemonių, susijusių su užsidarymu ir lankytojų išvykimu iš naktinio klubo (vid.=2,10, std.=1,07), įgyvendinimas: rūpinimasis ramesne atmosfera prieš užsidarymą (vid.=1,82, std.=1,14), transporto išvykstantiems iš naktinio klubo organizavimas (vid.=1,90, std.=1,18), lankytojų įspėjimas, informavimas dėl vairavimo apsvaigus (vid.=1,91, std.=1,27). O daugiausiai finansinių išlaidų prireikia vaizdo kamerų įrengimui naktinio klubo viduje (vid.=4,75, std.=0,55) ir lauke (vid.=4,58, std.=0,69) bei patalpų ventiliacijai ir temperatūros reguliavimui, kad patalpose nebūtų per karšta ar per tvanku (vid.=4,73, std.=0,88) (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonių įgyvendinimui reikalingos finansinės išlaidos (1 – labai mažos, 5 – labai didelės)

Nr.	Sritis	Priemonės	Priemonės įgyvendinimui reikalingos finansinės išlaidos		
			Vidurkis	Standartinis nuokrypis	
1	Įėjimas į naktinį klubą, apsauga	Ribojamas lankytojų skaičius (<i>kontroliuojama, kad patalpos nebūtų perpildytos, ribojamos įleidimo valandos</i>)	3,09	1,27	
2		dėl amžiaus (<i>neįleidžiami per jauni lankytojai</i>)	2,91	1,38	
		dėl girtumo (<i>neįleidžiami neblaivūs asmenys</i>)	3,14	1,28	
		dėl narkotikų (<i>neįleidžiami nuo narkotikų apsvaigę asmenys</i>)	3,32	1,21	
		dėl ginklų	3,32	1,36	
		narkotikų platintojų identifikavimas	3,52	1,29	
3		Įspėjamieji ženklai ir užrašai (<i>lankytojai iš anksto įspėjami apie naktiniame klube galiojančias elgesio ir tvarkos taisykles</i>)	2,24	1,09	
4		Vaizdo stebėjimo kamerų įrengimas:	lauke, naktinio klubo priegose	4,58	0,69
			naktinio klubo viduje	4,75	0,55
5		Fizinė naktinio klubo aplinka	Patalpų temperatūros reguliavimas ir ventiliacija (<i>kontroliuojama, kad patalpose nebūtų per karšta ir per tvanku</i>)	4,73	0,88
6	Švaros palaikymas (<i>Išvalomi išsilieję gėrimai, surenkama sudužusi tara, šiukšlės, kad grindys nebūtų</i>)		3,27	0,98	

		slidžios ir nekeltų pavojaus)			
7		Tuščios gėrimų taros surinkimas (padavėjai surenka tuščias taures, bokalus, kad jie nesikaupytų)	3,05	1,13	
8		Naktinio klubo patalpų išdėstymas ir dizainas (lankytojams lengva judėti patalpose, lengva evakuotis nelaimės atveju)	3,62	1,40	
9		Kontroliuojamas narkotikų vartojimas ir platinimas tualetuose:	specialus apšvietimas tualetuose	3,05	1,03
			tinkami tualetų durų užraktai	2,70	1,13
10		Muzikos garsumo reguliavimas	3,68	1,38	
11		Apšvietimo reguliavimas	3,80	1,28	
12		Poilsio zonų, vietų, kuriose galima ramiai pasėdėti, įrengimas (lankytojai turi kur prisėsti, pailsėti, ši zona vėsesnė ir tylesnė nei šokių aikštelė)	3,73	1,39	
13		Stiklinės taros atsisakymas (vietoje stiklinės taros naudojama saugesnė plastikinė, vienkartinė ar nedūžtančios pakietinto stiklo stiklinės)	3,38	1,53	
14		Galimybė įsigyti maisto ir užkandžių	3,90	1,29	
15		Nemokamas vanduo	3,00	1,67	
16		Nealkoholinių gėrimų prieinamumas (didelis nealkoholinių gėrimų pasirinkimas, prieinamos nealkoholinių gėrimų kainos)	2,33	1,28	
17		Socialinė naktinio klubo aplinka	Lankytojų įvairovė (užtikrinama, kad lankytojai bus skirtingo amžiaus ir lyties, nėra organizuojami vakarėliai, kuriuose dalyvauja vien merginos ar vaikinai)	1,95	1,17
18	Muzikos kontrolė (pvz.: atsisakoma muzikos, skatinančios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir netinkamą elgesį)		1,90	1,09	
19	Pramogų kontrolė (pramogos kokybiškos, įdomios, neskatinančios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir agresijos)		2,82	1,59	
20	Užsidarymas išvykimas iš naktinio klubo	Išeinančiųjų iš naktinio klubo kontrolė (darbuotojai primena apie užsidarymo valandas, kontroliuojama, kad nebūtų spūsčių prie išėjimo, stebima ar lankytojams nereikia pagalbos)	2,45	1,30	
21		Įspėjimas, informavimas dėl vairavimo apsvaigus	1,91	1,27	
22		Transporto išvykstantiems organizavimas (esant poreikiui siūloma iškviesti taksį, kad lankytojai galėtų saugiai grįžti namo)	1,90	1,18	
23		Darbuotojų išsidėstymo keitimas artėjant užsidarymo laikui (užtikrinamas pakankamas darbuotojų skaičius ir tinkamas išsidėstymas prieš užsidarymą, kad būtų išvengta spūsčių, atkreipiant dėmesį į tualetus ir laiptines, kontroliuojama, kad lankytojai neišsineštų paliktų gėrimų)	2,32	1,21	
24		Ramesnė atmosfera prieš užsidarymą (prieš užsidarymą padidinamas apšvietimas, grojama tylesnė ir ramesnė muzika, lankytojai gali pasiruošti išėjimui)	1,82	1,14	
25	Vadyba, vadovavimas	Suinteresuotų asmenų ar institucijų įtraukimas (bendradarbiaujama su suinteresuotais asmenimis ir institucijomis siekiant lengviau išspręsti kylančias problemas, sumažinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir nusikalstamumą)	2,05	1,13	
26		Bendradarbiavimas su policija	1,55	1,01	
27		Rūpinimasis lankytojų sveikata ir sauga (darbuotojai	2,45	1,22	

		<i>apmokomi kaip elgtis nelaimės atveju, suteikti pirmąją pagalbą)</i>		
28		Naktinio klubo veiklos principai (standartinių verslo veiklos principų ir susitarimų dėl darbo laiko ir pan. laikymasis)	2,29	1,38
29		Vidaus tvarkos taisyklės ir vadyba (rašytinės taisyklės dėl priimtino ir nepriimtino darbuotojų bei lankytojų elgesio)	2,11	1,13
30	Darbuotojų parengimas	Padavėjų, barmenų mokymai (darbuotojų informavimas, mokymų organizavimas, įgūdžių ugdymas, pvz.: kaip atsisakyti parduoti alkoholį neblaiviems asmenims; darbuotojų supervizijos; darbuotojai turi mokėti spręsti iškilančias problemas, elgtis atsakingai)	2,68	1,17
31		Apsaugos ir kitų darbuotojų mokymai (apsaugos ir kitų darbuotojai turi mokėti vykdyti narkotikų platinimo kontrolę, spręsti konfliktines situacijas, atpažinti per jaunos, apsvaigusius, agresyviai nusiteikusius lankytojus; svarbu ugdyti atitinkamus darbuotojų įgūdžius)	2,82	1,26
32		Diskžokėjų (DJ) ir renginių vedėjų mokymai (šie darbuotojai turi mokėti atsakingai pateikti informaciją, parinkti muziką, kuri neskatintų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, rizikingo elgesio)	2,62	1,16
33	Alkoholinių gėrimų pardavimo ir skatinimo vartoti reguliavimas	Alkoholinių gėrimų kainų reguliavimas (alkoholinių gėrimų kainų didinimas, nealkoholinių gėrimų kainų mažinimas)	2,82	1,47
34		Alkoholio vartojimą skatinančių priemonių kontrolė (atsisakoma specialių akcijų alkoholiniams gėrimams ir jų reklamos)	2,81	1,50

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonių įgyvendinimo sudėtingumas. Lengviausiai įgyvendinamos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonės, kurios yra susijusios su naktinio klubo užsidarymu, lankytojų išvykimu iš naktinio klubo (vid.=2,16, std.=0,83): rūpinimasis ramesne atmosfera prieš užsidarymą (vid.=1,64, std.=0,90), transporto išvykstantiems iš naktinio klubo organizavimas (vid.=1,86, std.=1,01) (žr. 16 lentelę). Lengva užtikrinti ir nealkoholinių gėrimų prieinamumą (didelį nealkoholinių gėrimų pasirinkimą, prieinamas nealkoholinių gėrimų kainas) (vid.=1,71, std.=1,06), pasirūpinti galimybe naktinio klubo lankytojams įsigyti vandens nemokamai (vid.=1,95, std.=1,35), iškabinti įspėjamuosius ženklus ir užrašus, kurie lankytojus iš anksto įspėja apie naktiniame klube galiojančias elgesio ir vidaus tvarkos taisykles (vid.=1,90, std.=0,94) (žr. 16 lentelę).

Sudėtingiausia naktiniuose klubuose įgyvendinti priemonės, kurios, remiantis apklausos rezultatais, reikalauja daugiausiai finansinių išlaidų: reguliuoti patalpų temperatūrą, ventiliaciją (vid.=4,00, std.=1,07), įrengti vaizdo kameras naktinio klubo lauke (vid.=3,80, std.=1,06) ir viduje (vid.=3,75, std.=0,79) bei identifikuoti narkotikų platintojus (vid.=4,00, std.=1,35) (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonių įgyvendinimo sudėtingumas (1 – labai lengvas, 5 – labai sudėtingas)

Nr.	Sritis	Priemonės	Priemonės įgyvendinimo sudėtingumas	
			Vidurkis	Standartinis nuokrypis
1	Įėjimas į naktinį klubą, apsauga	Ribojamas lankytojų skaičius (kontroliuojama, kad patalpos nebūtų perpildytos, ribojamas įleidimo valandos)	2,45	1,10
2		Patikrinimai: dėl amžiaus (neįleidžiami per jauni lankytojai)	2,00	0,95

		dėl girtumo (neįleidžiami neblaivūs asmenys)	2,55	1,30
		dėl narkotikų (neįleidžiami nuo narkotikų apsvaigę asmenys)	2,86	1,49
		dėl ginklų	2,77	1,27
		narkotikų platintojų identifikavimas	4,00	1,35
3		Įspėjamieji ženklai ir užrašai (lankytojai iš anksto įspėjami apie naktiniame klube galiojančias elgesio ir tvarkos taisykles)	1,90	0,94
4		Vaizdo stebėjimo kamerų įrengimas:		
		lauke, naktinio klubo prieigose	3,80	1,06
		naktinio klubo viduje	3,75	0,79
5		Patalpų temperatūros reguliavimas ir ventilacija (kontroliuojama, kad patalpose nebūtų per karšta ir per tvanku)	4,00	1,07
6		Švaros palaikymas (išvalomi išsilieję gėrimai, surenkama sudužusi tara, šiukšlės, kad grindys nebūtų slidžios ir nekeltų pavojaus)	2,95	1,17
7		Tuščios gėrimų taros surinkimas (padavėjai surenka tuščias taures, bokalus, kad jie nesikauptų)	2,86	1,13
8		Naktinio klubo patalpų išdėstymas ir dizainas (lankytojams lengva judėti patalpose, lengva evakuotis nelaimės atveju)	3,48	1,29
9	Fizinė naktinio klubo aplinka	Kontroliuojamas narkotikų vartojimas ir platinimas tualetuose:		
		specialus apšvietimas tualetuose	2,89	0,94
		tinkami tualetų durų užraktai	2,25	1,12
10		Muzikos garsumo reguliavimas	2,63	1,30
11		Apšvietimo reguliavimas	2,68	1,38
12		Poilsio zonų, vietų, kuriose galima ramiai pasėdėti, įrengimas (lankytojai turi kur prisėsti, pailsėti, ši zona vėsesnė ir tylesnė nei šokių aikštelė)	3,36	1,50
13		Stiklinės taros atsakymas (vietoje stiklinės taros naudojama saugesnė plastikinė, vienkartinė ar nedūžtančios pakietinto stiklo stiklinės)	3,00	1,58
14		Galimybė įsigyti maisto ir užkandžių	3,53	1,31
15		Nemokamas vanduo	1,95	1,35
16		Nealkoholinių gėrimų prieinamumas (didelis nealkoholinių gėrimų pasirinkimas, prieinamos nealkoholinių gėrimų kainos)	1,71	1,06
17	Socialinė naktinio klubo aplinka	Lankytojų įvairovė (užtikrinama, kad lankytojai bus skirtingo amžiaus ir lyties, nėra organizuojami vakarėliai, kuriuose dalyvauja vien merginos ar vaikinai)	2,00	1,11
18		Muzikos kontrolė (pvz.: atsisakoma muzikos, skatinančios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir netinkamą elgesį)	2,05	1,36
19		Pramogų kontrolė (pramogos kokybiškos, įdomios, neskatinančios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir agresijos)	2,52	1,50
20	Užsidarymas išvykimas iš naktinio klubo	Išeinančiųjų iš naktinio klubo kontrolė (darbuotojai primena apie užsidarymo valandas, kontroliuojama, kad nebūtų spūsčių prie išėjimo, stebima ar lankytojams nereikia pagalbos)	2,55	1,22

21		Išpėjimas, informavimas dėl vairavimo apsvaigus	2,09	1,38
22		Transporto išvykstantiems organizavimas (esant poreikiui siūloma iškviešti taksi, kad lankytojai galėtų saugiai grįžti namo)	1,86	1,01
23		Darbuotojų išsidėstymo keitimas artėjant užsidarymo laikui (užtikrinamas pakankamas darbuotojų skaičius ir tinkamas išsidėstymas prieš užsidarymą, kad būtų išvengta spūsčių, atkreipiant dėmesį į tualetus ir laiptines, kontroliuojama, kad lankytojai neišsineštų paliktų gėrimų)	2,59	1,18
24		Ramesnė atmosfera prieš užsidarymą (prieš užsidarymą padidinamas apšvietimas, grojama tylesnė ir ramesnė muzika, lankytojai gali pasirošti išėjimui)	1,64	0,90
25	Vadyba, vadovavimas	Suinteresuotų asmenų ar institucijų įtraukimas (bendradarbiaujama su suinteresuotais asmenimis ir institucijomis siekiant lengviau išspręsti kylančias problemas, sumažinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir nusikalstamumą)	2,68	0,99
26		Bendradarbiavimas su policija	2,09	1,31
27		Rūpinimasis lankytojų sveikata ir sauga (darbuotojai apmokomi kaip elgtis nelaimės atveju, suteikti pirmąją pagalbą)	2,73	1,08
28		Naktinio klubo veiklos principai (standartinių verslo veiklos principų ir susitarimų dėl darbo laiko ir pan. laikymasis)	2,29	1,23
29		Vidaus tvarkos taisyklės ir vadyba (rašytinės taisyklės dėl priimtino ir nepriimtino darbuotojų bei lankytojų elgesio)	2,11	0,96
30	Darbuotojų parengimas	Padavėjų, barmenų mokymai (darbuotojų informavimas, mokymų organizavimas, įgūdžių ugdymas, pvz.: kaip atsisakyti parduoti alkoholį neblaiviems asmenims; darbuotojų supervizijos; darbuotojai turi mokėti spręsti išylančias problemas, elgtis atsakingai)	2,91	1,06
31		Apsaugos ir kitų darbuotojų mokymai (apsaugos ir kitų darbuotojai turi mokėti vykdyti narkotikų platinimo kontrolę, spręsti konfliktines situacijas, atpažinti per jaunus, apsvaigusius, agresyviai nusiteikusius lankytojus; svarbu ugdyti atitinkamus darbuotojų įgūdžius)	2,81	0,98
32		Diskžokėjų (DJ) ir renginių vedėjų mokymai (šie darbuotojai turi mokėti atsakingai pateikti informaciją, parinkti muziką, kuri neskatintų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, rizikingo elgesio)	2,67	0,91
33	Alkoholinių gėrimų pardavimo ir skatinimo vartoti reguliavimas	Alkoholinių gėrimų kainų reguliavimas (alkoholinių gėrimų kainų didinimas, nealkoholinių gėrimų kainų mažinimas)	2,86	1,21
34		Alkoholio vartojimą skatinančių priemonių kontrolė (atsisakoma specialių akcijų alkoholiniams gėrimams ir jų reklamos)	2,85	1,42

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonių veiksmingumas. Apklauso dalyviai veiksmingiausioms psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonėms priskyrė patikrinimus dėl amžiaus (vid.=4,77, std.=0,43), narkotikų vartojimo (vid.=4,68, std.=0,57), girtumo (vid.=4,64, std.=0,58) ir ginklų turėjimo (vid.=4,62, std.=0,67), bendradarbiavimą su policija (vid.=4,59, std.=0,59) (žr. 17 lentelę). Nors visi naktinių klubų atstovai nurodė, kad patikrinimai dėl amžiaus yra veiksmingi ir nei vienas nenurodė, kad šią priemonę įgyvendinti yra labai sudėtinga, bet viename naktiniame klube patikrinimai dėl amžiaus visiškai nevykdomi.

Apklauso rezultatai atskleidė, kad veiksmingos yra ir priemonės, susijusios su darbuotojų parengimu (vid.=4,46, std.=0,60): apsaugos ir kitų darbuotojų mokymai (darbuotojai turi mokėti vykdyti narkotikų platinimo kontrolę, spręsti konfliktines situacijas, atpažinti per jaunus, apsvaigusius,

agresyviai nusiteikusius lankytojus; svarbu ugdyti atitinkamus darbuotojų įgūdžius) (vid.=4,59, std.=0,67), padavėjų, barmenų mokymai (darbuotojų informavimas, mokymų organizavimas, įgūdžių ugdymas, pvz.: kaip atsisakyti parduoti alkoholį neblaiviems asmenims; darbuotojų supervizijos; darbuotojai turi mokėti spręsti išylančias problemas, elgtis atsakingai) (vid.=4,55, std.=0,80) (žr. 17 lentelę).

Apklausoje dalyvių nuomone, mažiausiai veiksmingos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonės, susijusias su alkoholinių gėrimų pardavimo ir skatinimo vartoti reguliavimu (vid.=3,25, std.=0,86): alkoholio vartojimą skatinančių priemonių kontrolė (vid.=3,05, std.=1,02), alkoholinių gėrimų kainų reguliavimas (vid.=3,55, std.=1,01). Mažiausiai veiksmingoms priemonėms buvo priskirtas ir stiklinės taros atsisakymas (vietoje stiklinės taros naudojama saugesnė plastikinė, vienkartinė ar nedūžtančios pakietinto stiklo stiklinės) (vid.=2,61, std.=1,60), galimybė lankytojams įsigyti vandens nemokamai (vid.=3,06, std.=1,47), galimybė įsigyti maisto ir užkandžių (vid.=3,32, std.=1,53), narkotikų vartojimo ir platinimo tualetuose kontrolė: specialus apšvietimas tualetuose (vid.=3,53, std.=1,47), tinkamų tualetų durų užraktų įrengimas (vid.=3,55, std.=1,54) (žr. 17 lentelę). Atkreipiame dėmesį, kad visos minėtos mažiausiai veiksmingos priemonės naktiniuose klubuose yra įgyvendinamos rečiausiai.

17 lentelė. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir saugumo užtikrinimo naktiniuose klubuose priemonių veiksmingumas (1 – visai neveiksminga, 5 – labai veiksminga)

Nr.	Sritis	Priemonės	Priemonės veiksmingumas		
			Vidurkis	Standartinis nuokrypis	
1	Įėjimas į naktinį klubą, apsauga	Ribojamas lankytojų skaičius (kontroliuojama, kad patalpos nebūtų perpildytos, ribojamos įleidimo valandos)	4,05	1,17	
2		Patikrinimai:	dėl amžiaus (neįleidžiami per jauni lankytojai)	4,77	0,43
			dėl girtumo (neįleidžiami neblaivūs asmenys)	4,64	0,58
			dėl narkotikų (neįleidžiami nuo narkotikų apsvaigę asmenys)	4,68	0,57
			dėl ginklų	4,62	0,67
			narkotikų platintojų identifikavimas	4,25	1,07
3		Įspėjamieji ženklai ir užrašai (lankytojai iš anksto įspėjami apie naktiniame klube galiojančias elgesio ir tvarkos taisykles)	3,80	1,06	
4		Vaizdo stebėjimo kamerų įrengimas:	lauke, naktinio klubo prieigose	4,00	0,91
			naktinio klubo viduje	4,10	0,94
5		Fizinė naktinio klubo aplinka	Patalpų temperatūros reguliavimas ir ventilacija (kontroliuojama, kad patalpose nebūtų per karšta ir per tvanku)	4,45	0,67
6	Švaros palaikymas (išvalomi išsilieję gėrimai, surenkama sudužusi tara, šiukšlės, kad grindys nebūtų slidžios ir nekeltų pavojaus)		4,59	0,67	
7	Tuščios gėrimų taros surinkimas (padavėjai surenka tuščias taures, bokalus, kad jie nesikauptų)		4,45	0,80	
8	Naktinio klubo patalpų išdėstymas ir dizainas (lankytojams lengva judėti patalpose, lengva evakuotis nelaimės atveju)		4,57	0,81	
9	Kontroliuojamas narkotikų vartojimas ir platinimas tualetuose:		specialus apšvietimas tualetuose	3,53	1,47

		tinkami tualetų durų užraktai	3,55	1,54
10		Muzikos garsumo reguliavimas	4,00	1,17
11		Apšvietimo reguliavimas	4,05	1,10
12		Poilsio zonų, vietų, kuriose galima ramiai pasėdėti, įrengimas (lankytojai turi kur prisėsti, pailsėti, ši zona vėsesnė ir tylesnė nei šokių aikštelė)	4,14	0,96
13		Stiklinės taros atsisakymas (vietoje stiklinės taros naudojama saugesnė plastikinė, vienkartinės ar nedūžtančios pakietinto stiklo stiklinės)	2,62	1,60
14		Galimybė įsigyti maisto ir užkandžių	3,32	1,53
15		Nemokamas vanduo	3,06	1,47
16		Nealkoholinių gėrimų prieinamumas (didelis nealkoholinių gėrimų pasirinkimas, prieinamos nealkoholinių gėrimų kainos)	4,05	1,16
17	Socialinė naktinio klubo aplinka	Lankytojų įvairovė (užtikrinama, kad lankytojai bus skirtingo amžiaus ir lyties, nėra organizuojami vakarėliai, kuriuose dalyvauja vien merginos ar vaikinai)	4,24	0,94
18		Muzikos kontrolė (pvz.: atsisakoma muzikos, skatinančios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir netinkamą elgesį)	4,29	0,96
19		Pramogų kontrolė (pramogos kokybiškos, įdomios, neskatinančios psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir agresijos)	4,33	0,91
20	Užsidarymas išvykimas iš naktinio klubo	Išeinančiųjų iš naktinio klubo kontrolė (darbuotojai primena apie užsidarymo valandas, kontroliuojama, kad nebūtų spūsčių prie išėjimo, stebima ar lankytojams nereikia pagalbos)	4,32	0,78
21		Įspėjimas, informavimas dėl vairavimo apsvaigus	3,82	0,96
22		Transporto išvykstantiems organizavimas (esant poreikiui siūloma iškviesti taksį, kad lankytojai galėtų saugiai grįžti namo)	4,48	0,93
23		Darbuotojų išsidėstymo keitimas artėjant užsidarymo laikui (užtikrinamas pakankamas darbuotojų skaičius ir tinkamas išsidėstymas prieš užsidarymą, kad būtų išvengta spūsčių, atkreipiant dėmesį į tualetus ir laiptines, kontroliuojama, kad lankytojai neišsineštų paliktų gėrimų)	4,14	0,89
24		Ramesnė atmosfera prieš užsidarymą (prieš užsidarymą padidinamas apšvietimas, grojama tylesnė ir ramesnė muzika, lankytojai gali pasiruošti išėjimui)	4,59	0,67
25	Vadyba, vadovavimas	Suinteresuotų asmenų ar institucijų įtraukimas (bendradarbiaujama su suinteresuotais asmenimis ir institucijomis siekiant lengviau išspręsti kylančias problemas, sumažinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir nusikalstamumą)	4,05	1,13
26		Bendradarbiavimas su policija	4,59	0,59
27		Rūpinimasis lankytojų sveikata ir sauga (darbuotojai apmokomi kaip elgtis nelaimės atveju, suteikti pirmąją pagalbą)	4,38	0,80
28		Naktinio klubo veiklos principai (standartinių verslo veiklos principų ir susitarimų dėl darbo laiko ir pan. laikymasis)	4,48	0,75
29		Vidaus tvarkos taisyklės ir vadyba (rašytinės taisyklės dėl priimtino ir nepriimtino darbuotojų bei lankytojų elgesio)	4,56	0,62
30	Darbuotojų parengimas	Padavėjų, barmenų mokymai (darbuotojų informavimas, mokymų organizavimas, įgūdžių ugdymas, pvz.: kaip atsisakyti parduoti alkoholį neblaiviems asmenims; darbuotojų supervizijos;	4,55	0,80

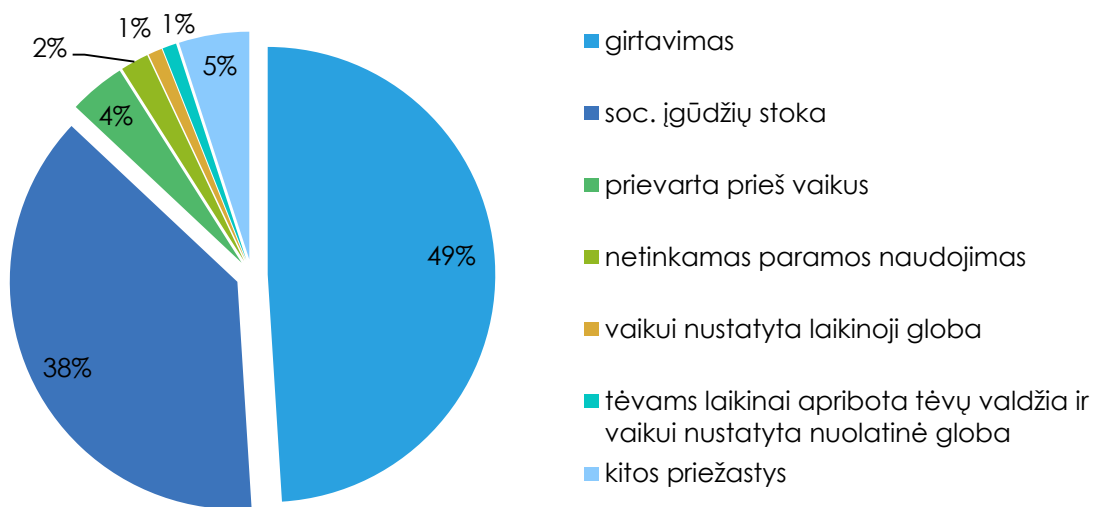
		darbuotojai turi mokėti spręsti iškylančias problemas, elgtis atsakingai)		
31		Apsaugos ir kitų darbuotojų mokymai (apsaugos ir kitų darbuotojai turi mokėti vykdyti narkotikų platinimo kontrolę, spręsti konfliktines situacijas, atpažinti per jaunos, apsvaigusius, agresyviai nusiteikusius lankytojus; svarbu ugdyti atitinkamus darbuotojų įgūdžius)	4,59	0,67
32		Diskžokėjų (DJ) ir renginių vedėjų mokymai (šie darbuotojai turi mokėti atsakingai pateikti informaciją, parinkti muziką, kuri neskatinant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, rizikingo elgesio)	4,24	0,89
33	Alkoholinių gėrimų pardavimo ir skatinimo vartoti reguliavimas	Alkoholinių gėrimų kainų reguliavimas (alkoholinių gėrimų kainų didinimas, nealkoholinių gėrimų kainų mažinimas)	3,55	1,01
34		Alkoholio vartojimą skatinančių priemonių kontrolė (atsisakoma specialių akcijų alkoholiniams gėrimams ir jų reklamos)	3,05	1,02

(Informacijos šaltinis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

3.2. Atrankinė ir tikslinė prevencija, skirta socialinės rizikos vaikams ir šeimoms

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis (<http://www.vaikoteises.lt/media/file/2012mataskaita3.pdf>) į socialinės rizikos šeimų apskaitą dažniausiai šeimos įrašomos dėl girtavimo bei socialinių įgūdžių stokos. 2012 m. pabaigoje socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitoje dėl girtavimo buvo 5072 šeimos (49 proc. visų socialinės rizikos šeimų), dėl socialinių įgūdžių stokos ir negebėjimo rūpintis vaiku – 3985 šeimos (38 proc. visų socialinės rizikos šeimų) (žr. 6 pav.).

6 pav. Socialinės rizikos šeimų skaičius pagal įrašymo į apskaitą priežastis 2012 m.

(Informacijos šaltinis: Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos)

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2012 m. gruodžio 31 d. Lietuvoje į socialinės rizikos šeimų apskaitą buvo įrašyta 10,4 tūkst. socialinės rizikos šeimų. Jose augančių vaikų skaičius sudarė 21,3 tūkst. Lt. 2012 metais vaikai, augantys socialinės rizikos šeimose, sudarė 3,80 % visų šalyje gyvenančių vaikų (2011 m. – 3,83 %, 2010 m. – 3,66 %).

Analizuojant dinamiką per ilgesnį laikotarpį, t.y. nuo 2008 metų, matyti, kad tiek socialinės rizikos šeimų, tiek jose esančių vaikų skaičius tolygiai mažėja. Ši tendencija teikia vilčių, kad dėl neigiamos socialinės rizikos šeimos įtakos grėsmė jų vaikams pradėti vartoti psichoaktyviasias medžiagas gali taip pat mažėti.

7 pav. Socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų skaičius Lietuvoje 2008-2012 metais (tūkst.)

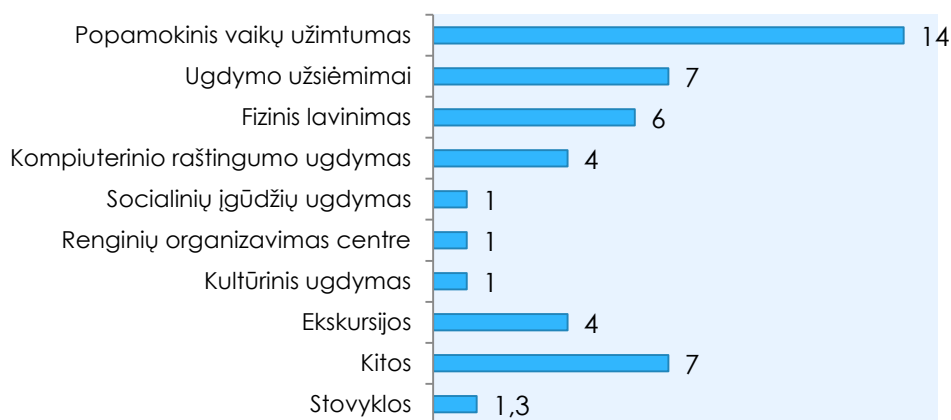

(Informacijos šaltinis: Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos)

Įvertinus socialinių paslaugų trūkumus vaikui ir šeimai, Lietuva vaikų dienos centrų veiklą valstybės biudžeto lėšomis pagal galimybes finansuoja jau nuo 2002 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2012 m. gruodžio 31 d. iš savivaldybių socialinės rizikos šeimų sąraše įrašytų 10337 šeimų (2,5 procento mažiau negu 2011 metų pabaigoje), 3291 šeima (31,8 proc. visų socialinės rizikos šeimų) gavo vaikų dienos centrų teikiamas paslaugas. 2012 m. buvo pratęstos sutartys tomis pačiomis sąlygomis kaip ir 2011 metais dėl 175 vaikų dienos centrų projektų įgyvendinimo.

2012 m. projektų vykdytojų ataskaitų duomenimis, vaikų dienos centrus lankė 5011 vaikų, t. y. vidutiniškai per mėnesį viename dienos centre paslaugas gavo 28 įvairaus amžiaus vaikai. Centruose buvo teikiamos šios paslaugos: vaikų maitinimo organizavimo, laisvalaikio organizavimo, socialinių įgūdžių ugdymo, informavimo, konsultavimo, psichologinės pagalbos, minimalios asmeninės higienos organizavimo ir kt.

8 pav. Vaikų dienos centruose 2012 metais suteiktos paslaugos vaikams (vidutiniškai kartų per mėnesį viename dienos centre)

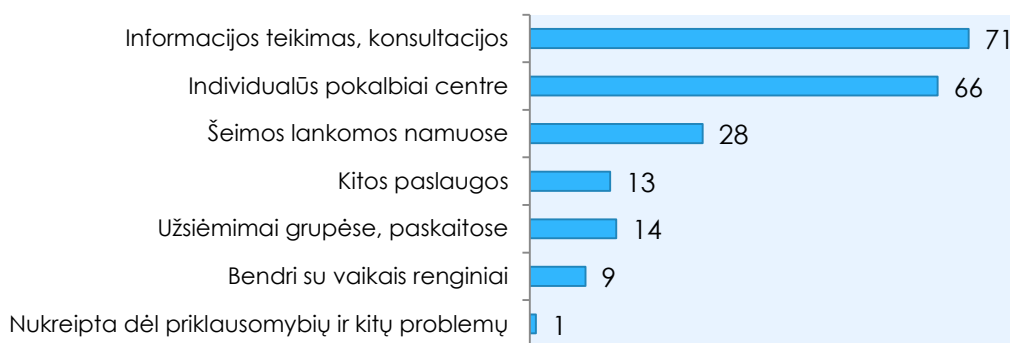

(Informacijos šaltinis: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija)

Kaip matyti iš [2.8 paveikslėlio](#), 2012 m. dažniausiai buvo organizuoti užsiėmimai pagal pomėgius – popamokinis vaikų užimtumas, ugdymo užsiėmimai grupėje bei kitos paslaugos: konkursai, žaidimų ir vaidybos terapiniai užsiėmimai, filmų peržiūros, diskusijos, tikybos pamokėlės, logopedo paslaugos ir pan. Dirbant grupėje buvo ugdomi vaikų socialiniai, higienos, saviraiškos įgūdžiai.

2012 m. projekto vykdytojai dirbo su 3291 vaikų dienos centrus lankančių vaikų šeimų nariu, vidutiniškai per dieną – su 19 šeimų.

9 pav. 2012 metais suteiktos paslaugos vaikų, lankančių dienos centrus, tėvams (vidutiniškai kartų per 2012 metus viename dienos centre)

(Informacijos šaltinis: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija)

Dažniausiai buvo teikiamos paslaugos pagal šeimos narių poreikį: organizuojami individualūs pokalbiai centre, konsultuojama bei teikiama informacija apie vaiką ir kitus klausimus, tarpininkaujama dėl dokumentų ar kitų buitinių reikalų tvarkymo. Apie 87 proc. projekto vykdytojų nurodė, kad lankė šeimas jų namuose bei organizavo užsiėmimus ar paskaitas grupėmis.

4. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės ir kampanijos, vykdytos pasitelkiant visuomenės informavimo priemones

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (toliau – Departamentas), informuodamas Lietuvos žiniasklaidos priemones, 2012 m. parengė ir išplatino 52 pranešimus spaudai. Departamento specialistai taip pat dalyvavo 6 susitikimuose su žiniasklaidos atstovais, buvo teikta informacija žurnalistų rengiamoms publikacijoms. Visus parengtus pranešimus spaudai ir konferencijose pristatytą medžiagą galima rasti interneto svetainėje www.ntakd.lt skiltyje „Naujienos“. Taip pat buvo suorganizuotas konkursas Departamento interneto svetainės dizaino ir turinio valdymo sistemos sukūrimui bei Departamento firminiam įvaizdžiui sukurti.

Departamentas, bendradarbiaudamas su Europos Tarybos Pompidou grupe, 2011 m. organizavo ir sėkmingai įgyvendino Pompidou grupės vaizdo klipą „Vairavimas apsaigus nuo narkotikų gali būti pražūtingas“ (trukmė – 30 sek.) transliavimą Lietuvoje. Vaizdo klipas buvo rodomas LNK televizijoje 2012 m. sausio mėnesį (30 kartų) ir TV1 televizijoje 2012 m. sausio mėnesį (30 kartų). Taip pat klipas buvo transliuojamas viešajame transporte įrengtuose LSD ekranuose Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir Klaipėdoje nuo 2012-03-07 iki 2012-04-07. Vaizdo klipas buvo parodytas 696600 kartus. Vaizdo klipas buvo transliuojamas ir Telšių regioninėje televizijoje 2012 m. balandžio (24 kartai), gegužės (93 kartai), birželio (87 kartai), liepos (66 kartai) mėnesiais. Minėtas vaizdo klipas prieinamas ir interneto svetainėje: <http://www.youtube.com/watch?v=NJzNCIFtnAQ>.

Lietuvos moksleivių sąjunga kartu su Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija ir Departamentu organizavo socialinę akciją „Išpilk“. „Išpilk“ pagrindinis tikslas – skatinti visos Lietuvos moksleivius imtis pačių efektyviausių priemonių, skirtų atkreipti visuomenės ir pačių moksleivių dėmesį į šią opią problemą – alkoholio vartojimą ir prieinamumą nepilnamečiams bei alkoholio daromą žalą jaunam organizmui. Programa „Išpilk“ buvo siekiama, jog moksleiviai kūrybiškai spręstų alkoholio vartojimo problemą – kurtų prevencinius plakatus bei rašytų scenarijus socialinės reklamai.

Programa vyko 2 pagrindiniais etapais: prevencinio plakato kūrimas bei prevencinės-educacinės reklamos scenarijaus rašymas. Pirmasis etapas — prevencinių plakatų kūrimas, vertinimas ir atranka vyko 2012 m. lapkričio 5 d. – gruodžio 20 d. Antrasis etapas — socialinės reklamos scenarijų kūrimas, vertinimas ir atranka 2013 m. sausio 5 d. – kovo 10 d. Moksleivių sukurti plakatai buvo naudojami kuriant ir vykdant prevencines programas mokykloms. Programoje dalyvavo Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų 7-12 kl. moksleiviai.

2013 m. pagal prizines vietas laimėjusius plakatus buvo sukurti trumpi filmukai.

Gabijos Vyšniauskaitės plakatas (I vieta)

<http://www.youtube.com/watch?v=pgO5K3pKrGk>

Manto Dudėno plakatas (II vieta)

<http://www.youtube.com/watch?v=VT8CLUyTKuc>

Gabrielės Tromfaičės plakatas (III vieta)

<http://www.youtube.com/watch?v=s2Bg-aLDPwI>